

LUNDS
UNIVERSITET

Ungdomar som personrånar

-

En kvalitativ studie av polisers och socialsekreterares
förklaringsmodeller kring personrån som utförs av ungdomar

Av:

Mimmi Larsson och Sophie Lennartsdotter Matzner

Vt 2009

Socialhögskolan

Lunds universitet

Handledare: Hilma Holm

Abstract

The purpose of the essay is to examine explanations offered by both police and social workers for street robbery committed by juveniles.

Our conclusions are based on the findings from a series of semi structured qualitative interviews conducted with social workers and police from Landskrona and Malmö. These findings have been analyzed using hypotheses suggested by Merton's anomie/strain theory and Hirschi's social-bond theory. By using the aforementioned theories and by interviewing people from different professional backgrounds we were able to fulfill the purpose of the essay using two different perspectives.

Both police and social workers consider material gain in the form of cash or objects to be primary objective of juvenile street robbery whilst the long-term objective is more concerned with gaining respect.

Factors considered to be at the root of juvenile street robbery according to police and social workers are segregation, lack of parenting skills, negative peer pressure, low formal control and poor school attendance.

Key words: mugging, street robbery, juvenile delinquency, family attachment, peer pressure, social bonds, anomi, strain

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka polisens och socialsekreterares förklaringsmodeller kring personrån som utförs av ungdomar.

I undersökningen har vi använt oss av semistrukturerade kvalitativa intervjuer. Det har genomförts åtta informantintervjuer med yrkesverksamma poliser och socialsekreterare från Landskrona och Malmö. Undersökningens resultat har analyserats utifrån anomi/strainteorin samt teorin om sociala band. Genom att i analysen använda nämnda teorier belyser vi uppsatsens syfte utifrån två skilda perspektiv.

Poliserna och socialsekreterarna anser att ungdomens kortsiktiga syfte med personrån är att erhålla pengar eller föremål medan det långsiktiga syftet är att erhålla respekt.

De faktorer som socialsekreterarna och poliserna anser ligga bakom ungdomars personrån är utanförskap, bristande föräldraförmåga, negativ kompispåverkan, låg formell kontroll och bristande skolgång.

Sökord: personrån, rån, ungdomsbrottslighet, ungdomskriminalitet, familj, familjeanknytning, anknytning, kamrater, gäng, relationer, faktorer, sociala band, påfrestning, anomi, strain

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering.....	6
1.2 Syfte.....	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Begreppsdefinitioner	8
2.1 Syfte.....	8
2.2 Faktorer.....	9
2.3 Ungdomar	9
2.4 Personrån	9
3. Metod.....	10
3.1 Val av metod.....	10
3.2 Urval	11
3.3 Litteraturanskaffning	12
3.4 Tillvägagångssätt	12
3.5 Bearbetning av intervjumaterial	13
3.6 Arbetsfördelning	14
3.7 Förförståelse	14
3.8 Validitet och reliabilitet	14
3.9 Etiska aspekter	16
4. Tidigare forskning.....	17
4.1 Bakgrundsfakta	17
4.2 Gärningsmän, offer, brottets karaktär och syfte	19
4.3 Social kontroll.....	20
4.4 Syfte och motiv.....	21
4.5 Nätverk	22
4.6 Reaktion på påföljd.....	23
4.7 Uppfostrans påverkan på brottsligt beteende.....	23
5. Teoretiska utgångspunkter.....	24
5.1 Val av teori	24
5.2 Anomi/strainteorin.....	25
5.2.1 Anomi och strain.....	25

5.2.2 Strains inverkan på brottsligt beteende	26
5.3 Teorin om sociala band.....	27
5.3.1 Sociala band	27
6 . Resultat och analys.....	29
6.1 Personrånarprofil och brottets karaktär	29
6.1.1 Typiske gärningsmannen	29
6.1.2 Brottsens karaktär.....	31
6.1.3 Analys personrånarprofil och brottets karaktär	31
6.2 Personrånets syfte	32
6.2.1 Pengar och föremål	32
6.2.2 Status i gänget.....	33
6.2.3 Andra syften.....	34
6.2.4 Analys syfte	34
6.3 Faktorer.....	35
6.3.1 Utanförskap.....	36
6.3.2 Analys utanförskap	37
6.3.3 Föräldraförmåga.....	39
6.3.4 Analys föräldraförmåga	41
6.3.5 Formell kontroll	43
6.3.6 Analys formell kontroll.....	45
6.3.7 Gäng och kompisar	46
6.3.8 Analys gäng och kompisar.....	47
6.3.9 Skola	49
6.3.10 Analys skola.....	50
7. Slutdiskussion	51
8. Litteraturförteckning.....	55
Bilaga 1	

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Kriminalitet och brottsligt beteende är ett ämne som berör många människor; om inte direkt så indirekt bland annat genom den massmediala uppmärksamhet det vanligtvis får. I dags- och kvällstidningarna anges det ofta att våldsbrotten ökat i stor utsträckning under de senaste åren. Enligt Brottsförebyggande rådet känner 30 % av landets 75-79 åringar sig otrygga eller går inte ut till följd av att de är otrygga och motsvarande siffra för 20-24 åringarna är 18%. Otryggheten som upplevs får konsekvenser såsom att delar av befolkningen undviker aktiviteter på kvällar och nätter med anledning av att de känner rädsla för att utsättas för våldsamma brott (Brå, 2009).

Enligt Brottsförebyggande rådet har antalet rån ökat dramatiskt de senaste tio åren. Under 1996 anmäldes drygt 6 000 rån vilket kan jämföras med 8 400 rån under år 2007. I denna statistik ingår alla typer av rån som kategoriseras under post- och bankrån, butiksrån, personrån och övriga rån. Av alla rån under 2007 var 73 % personrån. Personrånen begås oftast av ungdomar och i 70 % av rånen är gärningsmannen en ung man i 15-20 års ålder (Brå, 2008).

Vårt intresse för ungdomar som personrånare väcktes efter en diskussion om ett Insider program som visats på TV3 och som en av författarna till denna uppsats sett. Insiderprogrammet sändes den 27 april 2006 på TV3 och handlade om ungdomarnas situation i stadsdelen Rosengård i Malmö. I programmet intervjuades dels ungdomarna själva men även de poliser som arbetar i stadsdelen. En ung kille blir intervjuad och säger så här om de personrån han begått:

”...jag bara gjorde det (råna) hela tiden och tyckte det var kul. Ibland ville jag göra det (råna) för att ha kul, inte för att ha pengar”

Programmet och uttalanden som det ovan väckte vårt intresse. Vi blev intresserade av att undersöka i vilket syfte ungdomar utför personrån. Vi ställde oss frågan om det verkligen är behovet av pengar som styr handlandet hos personer som utför personrån. Det finns i Sverige ett skyddsnet av lagar som ska garantera individers ekonomiska trygghet. Enligt Tham & von Hofer (1991) ska stölder förstås som ganska rationella

handlingar. Syftet med att ta pengar är att gärningsmannen behöver pengar (Tham & von Hofer, 1991). Ungdomen i Insider-programmet menar istället att det inte alltid är ett behov av pengar som är syftet med rånet utan istället något han gör för att ha kul.

Vid diskussionen kring i vilket syfte ungdomar utför personrån väcktes även intresset kring vilka bakomliggande faktorer som kan tänkas inverka på att ungdomarna begår just personrån. Oavsett i vilket syfte som han eller hon utför rånet så borde det rimligen finnas bakomliggande faktorer som fungerar antingen som skyddsfaktorer eller som inkörsport till brottsligt beteende. I Insiderprogrammet beskrevs, dock väldigt kortfattat, att många av ungdomarna lever i segregerade områden och oftast har undermålig skolgång med låga betyg eller inga betyg alls. Vilka faktorer kan ligga bakom ungdomars personrån?

I kommuner såsom Malmö och Landskrona har ungdomskriminaliteten ökat de senaste åren (Brå, 2009). I Malmö stad begicks det under 2005 över 800 personrån, vilket var högre än någon annanstans i Sverige. Hösten 2005 startades ett samarbete mellan polisen och socialförvaltningen i Malmö som fick namnet Rånkommissionen. Syftet med projektet, som sedermera har övergått till permanent verksamhet, var att komma till rätta med alla de rån som begås av ungdomar (Centrum stadsdelsförvaltning, 2008). Det har i framför allt Malmö, men även Landskrona, således de senaste åren arbetats aktivt från både polisen och socialtjänstens sida med ungdomar som personrånare. Det skulle det vara intressant att få ta del av dessa professioners erfarenheter rörande ungdomar som personrånare.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka polisens och socialsekreterares förklaringsmodeller kring personrån som utförs av ungdomar.

1.3 Frågeställningar

Uppsatsens syfte ska besvaras med hjälp av följande frågeställningar:

- Vem är den typiske gärningsmannen och det typiska tillvägagångssättet vid personrån enligt poliserna och socialsekreterarna?
- I vilket/vilka syfte anser poliserna och socialsekreterarna att ungdomarna utför personrån?
- Vilka faktorer anser poliserna och socialsekreterarna kan ligga bakom ungdomars personrån?
- Hur förhåller sig polisernas och socialsekreterarnas förklaringsmodeller kring personrån till teoretiska resonemang och tidigare forskning inom området?

2 Begreppsdefinitioner

Vi kommer nedan att definiera några av de begrepp som används i uppsatsens syfte och frågeställningar. I uppsatsens frågeställningar används begrepp såsom *syfte*, *faktorer*, *ungdomar* och *personrån*. Vi finner det nödvändigt med begreppsdefiniering då vi använder oss av begrepp som används i dagligt bruk men som kan ha olika betydelse beroende på i vilket sammanhang begreppet används.

2.1 Syfte

En av uppsatsens frågeställningar berör i vilket/vilka *syfte* ungdomar utför personrån. I Norstedts Ordbok och uppslagsbok (1997) förklaras syfte som en planerad följd av ett visst handlande på ett personligt eller allmänt plan. Vidare anges att syftet inte behöver vara planerat sedan lång tid. Vi ska som nämnt undersöka i vilket/vilka syften som poliserna och socialsekreterarna anser att ungdomarna utför personrån. Utifrån nyss nämnda förklaring av begreppet syfte ska vi således undersöka vilken planerad följd poliserna och socialsekreterarna anser att ungdomarna ämnar få med personrån.

2.2 Faktorer

Uppsatsens tredje frågeställning anger att vi ämnar undersöka vilka *faktorer* som poliserna och socialsekreterarna anser kan ligga bakom ungdomars personrån. Enligt Norstedts Ordbok och uppslagsbok (1997) är faktorer en beskrivning på omständigheter som bidrar till ett visst resultat. Vi fann detta begrepp lämpligt med anledning av att vi inte söker den *enda* rätta förklaringen som kan anses inverka på varför ungdomar personrånar, då det inte finns något sådant svar. Utifrån nyss nämnda beskrivning av begreppet faktor ska vi således undersöka de beskrivningar av omständigheter som ges av poliserna och socialsekreterarna och som de menar bidrar till att ungdomar begår personrån.

2.3 Ungdomar

Till unga lagöverträdare räknas brott utförda av personer i åldern 15-20 år. I uppsatsen använder vi begreppet *ungdomar* om de unga lagöverträdare som begår personrån och som är högst 20 år.

2.4 Personrån

Enligt Brottsbalken 8 kap. 5-6§ definieras rån som en handling där någon genom *våld eller hot om våld* stjälar annans egendom. För att stöld av detta slag ska klassas som rån är det inte nödvändigt att det är en planerad aktion utan det kan vara utfört utan planering. En handling som initialt skulle rubriceras som stöld, till exempel snatteri eller väskryckning, kan vid utövning av våld eller hot istället rubriceras som rån. Vidare skiljer lagen på rån och grovt rån. I denna uppsats använder vi begreppet rån om alla rån, oavsett graden av våld eller hot som använts under rånet. Vi gör i denna uppsats således ingen skillnad mellan rån och grovt rån. Rån indelas i olika kategorier beroende på vilken typ av brottsobjekt eller brottsoffer rånet riktats mot. *Personrån* definieras som rån utfört mot enskild person/personer som vid rånets tidpunkt befinner sig utanför sin yrkesutövning. Detta till skillnad mot exempelvis butiksrån där rånet riktas mot ett tydligt objekt, det vill säga butiken och inte mot den enskilda personen (Brottsförebyggande rådet, 2008).

3 Metod

3.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade kvalitativa intervjuer för vår uppsats med anledning av att vi fann denna metod mest lämpad med hänseende till uppsatsens syfte.

En av fördelarna med att använda sig av en kvalitativ metod vid insamlandet av empiri är att kvalitativa metoder i större utsträckning än kvantitativa strävar mot tolkning och förståelse av ett visst fenomen. Kvantitativa metoder kan snarare ses som en förklaring av fenomenet (Levin, 2008). Repstad (1999) menar att med kvalitativ forskning får man lättare tillgång till vad han kallar den tysta och underförstådda teorin om världen. Denna tillgång till aktörernas subjektiva upplevelsevärld är det som ligger till grund för att kvalitativa metoder ibland kallas för förstående sociologi. Vi får genom denna uppsats ta del av polisernas och socialsekreterarnas subjektiva upplevelsevärld. Genom att använda oss av en kvalitativ metod hoppades vi kunna skapa en förståelse för de syfte och faktorer som professionerna anser inverkar som förklaring till varför ungdomar personrånar. Vid intervjuerna utgick vi från en intervjuguide med konkreta frågor och genom att vi använde oss av semistrukturerade intervjuer fick vi också möjlighet att belysa orsakerna från olika synvinklar.

Vi valde att inte själva utföra någon undersökning med kvantitativ metod, men har däremot använt oss av sekundärdata i form av statistik och uppgifter från Brottsförebyggande rådet. Genom att kombinera olika metoder vid insamlingen av empirin, dels kvalitativa intervjuer samt kvantitativ sekundärdata fick vi en större mängd material att tolka vilket i sig öppnade upp för en säkrare tolkning och därmed en mer tillförlitlig analys. Ett problem som kan uppstå vid användandet av offentlig statistik är det att detta material/data kan vara insamlat i ett annat syfte och att det inte är riktigt lämpligt att använda för att belysa eller besvara andra frågeställningar. Relevansen blir då för låg (Halvorsen, 1992). Detta är något som vi tog i beaktande och vid insamlingen av sekundärdata var vi uppmärksamma på detta problem och säkerställde att de data vi fann var relevanta för uppsatsens syfte och att det belyste uppsatsens frågeställningar.

3.2 Urval

I planeringsstadiet inför uppsatsen diskuterades urvalets utformning och innehåll. Inledningsvis diskuterade vi kring fördelar och nackdelar med respondentintervjuer respektive informantintervjuer, och vilken av dessa som var lämpligast för uppsatsens syfte. En respondentintervju har den fördelen att intervjuaren/forskaren erhåller direkt information om individernas egna känslor, åsikter och uppfattningar. Detta är inte möjligt vid informantintervjuer utan vad som är viktigt vid dessa är att man använder personer med lokalkännedom som därmed fungerar som ett slags externa observatörer (Repstad, 1999). Vi genomförde totalt 8 informantintervjuer. Ibland kan det av etiska skäl anses olämpligt att utföra respondentintervjuer. Det fanns ingen möjlighet för oss att utföra intervjuer med respondenterna, det vill säga de ungdomar som begår personrånen, dels eftersom detta strider mot Lunds universitets riktlinjer och dels eftersom vi inte hade någon tillgång till belastningsregister för att kunna identifiera dessa. Kriminellt belastade ungdomar är oftast socialt utsatta. Dessa personer, som ofta lever segregerade från det ”normala” samhällssystemet, ses ofta som ett problem vars beteende ofta analyseras och förklaras (Kalman, 2006).

Ett av huvudkriterierna vid valet av vilka personer som ska intervjuas är att dessa anses ha information i form av åsikter, kunskap och erfarenheter som är viktiga och relevanta för de frågeställningar som ställts upp (Repstad, 1999). Personerna vi intervjuat arbetar vid polisen samt socialförvaltning. Vi valde yrkesverksamma inom dessa två verksamheter med anledning av att de regelbundet kommer i kontakt med unga lagöverträdare. Samtliga socialsekreterare och poliser vi intervjuat arbetar med ungdomsärenden och ungdomsbrottslighet, det vill säga unga lagöverträdare, och träffar ungdomarna i nära samband med utfört brott eller vid utredningar. Därför ansåg vi att de besitter åsikter, kunskap och erfarenheter användbara för uppsatsens syfte. Poliserna som intervjuats för denna uppsats har lång yrkeserfarenhet inom området och arbetar i princip uteslutande med ungdomar som personrånare. Dessa poliser har erfarenheter av både inre och yttre tjänst inom polisen, vilket innebär att de arbetat både med utredningar och förhör samt ute på fältet med ungdomarna i deras närmiljö. Socialsekreterarna vi intervjuat har erfarenhet av arbete med personrånare bland annat genom utredningar och arbete med ungdomarna och deras familjer då de av polisen aktualiserats hos socialtjänsten. Två av de intervjuade socialsekreterarna hade under

flera år arbetat med huvudsakligen ungdomar som personrånare, medan övriga två arbetade med all slags ungdomsbrottslighet varvid deras kontakt med personrånare var något mindre.

Vi har intervjuat totalt fyra socialsekreterare varav två arbetar inom sociala myndigheter i Landskrona och två inom socialtjänsten i Malmö. Vidare har vi intervjuat fyra poliser, varav två arbetar vid polisen i Malmö och två vid polisen i Landkrona. Skälet till att vi valt intervju informanter från dessa två kommuner beror på att både Malmö och Landskrona kommun är överrepresenterade i brottsstatistiken gällande personrån (Brottsförebyggande rådet, 2009). Vid vår initiala kontakt med myndigheterna presenterade vi uppsatsens syfte och frågeställningar för att de sedan kunde vara behjälpliga i det selektiva valet av lämpliga informanter. Vid informantintervjuer är det vanligt att använda *snöbollseffekten* vilket innebär att från en informant får man namn på andra informanter som kan anses lämpliga för forskningens syfte (Halvorsen, 1992).

3.3 Litteraturanskaffning

Litteratursökning har gjorts på det nationella bibliotekssystemet Libris, den gemensamma bibliotekskatalogen LOVISA för Lunds universitet samt ELIN@[Lund](mailto:ELIN@Lund). Sökningar har gjorts med hjälp av sökord såsom: ungdom, brottslighet, kriminalitet, ungdomskriminalitet, ungdomsbrottslighet, kamrater, gäng, relationer, faktorer, sociala band, påfrestning, personrån, rån, brottsstatistik, brottsutveckling, missbruk, skola, normlöshet och normer. Merparten av sökorden översattes till engelska varvid sökning även utfördes på dessa. Sökorden genererade oftast ett stort antal material och texter. Vi läste titeln och innehållsförteckningen för materialet och texterna vi fick på sökningarna och valde sedan ut den litteratur som ansågs relevant för vår uppsats och dess syfte.

3.4 Tillvägagångssätt

Undersökningen inleddes med studier av den litteratur och statistik som fanns i ämnet rörande personrån. Utifrån den information vi fann och utifrån det som initialt fängade vårt intresse i ämnet formulerades uppsatsens syfte och frågeställningar.

Föregående intervjuerna gjordes en intervjuguide vars frågor berörde relevanta aspekter som var nödvändiga för att kunna besvara uppsatsens syfte.

Intervjuerna genomfördes under en treveckorsperiod. Enligt Repstad (1999) är det för resultaten av intervjun viktigt att denna utföres på en neutral plats där respondenten kan känna sig hemma. Samtliga intervjuer utfördes på respektive informanters arbetsplats i avskilt rum. Intervjuerna varade i genomsnitt 60 minuter. Vid intervjutillfället närvarade en informant samt uppsatsens båda författare.

Samtliga intervjuer spelades in på bandspelare. Enligt May (2001) möjliggör bandinspelning ett bra underlag för tolkningar under intervjun med anledning av att intervjuaren kan koncentrera sig på själva samtalet. Vidare kan en transkribering av materialet underlätta för analysen genom att forskaren kan klassificera intervjun utifrån teoretiska begrepp och andra aspekter som är av intresse för forskningen. Vi valde att spela in intervjuerna utifrån nyss förda resonemang.

3.5 Bearbetning av intervjumaterial

Intervjuerna transkriberades inom 1-3 dagar efter intervjutillfället. Med anledning av att utskriften skulle användas som underlag för resultatredovisning och analys skrevs intervjuerna ut ordagrant, det vill säga ord för ord. Sådant som inte ansågs relevant för denna uppsatsens analys, såsom hummanden och pauser, skrevs dock inte ut. Det genomfördes totalt åtta intervjuer och vi transkriberade fyra intervjuer var.

Efter transkriberingen lästes samtliga utskrifter igenom. Vi fick på så vis ett helhetsintryck som underlättade för kodningen av materialet. Enligt May (2001) är det nödvändigt att vid ostrukturerade intervjuer använda tekniker, såsom kodning, för att få fram en innebörd och begreppsliggöra den data man erhållit. Med hjälp av kodning kan man jämföra de öppna svaren med varandra. Vid läsningen av materialet framkom tydliga mönster och återkommande teman. Dessa teman och uppsatsens frågeställningar fungerade som underlag för kodningen. Materialet kodades med totalt 23 koder.

3.6 Arbetsfördelning

Båda författarna till uppsatsen deltog vid samtliga intervjuer. Vi har transkriberat fyra intervjuer var. Efter genomläsning av intervjumaterialet diskuterades framträdande mönster och tema varvid vi gemensamt kodade materialet. Mimmi Larsson hade det huvudsakliga ansvaret för uppsatsens avsnitt kring tidigare forskning och Sophie Lennartsdotter Matzner hade det huvudsakliga ansvaret kring avsnitt rörande teoretiska perspektiv. Problemformulering, metodkapitel, sammanfattning, abstract, slutdiskussion och litteraturförteckning har gjorts tillsammans. Vad gäller undersökningens resultat och analys har samtliga resonemang framarbetats gemensamt.

3.7 Förförståelse

Oavsett vilket fenomen som belyses finns det en inbyggd förförståelse. ”Förförståelsen är alltid grundad i forskarens vardagsförståelse och är en nödvändig och samtidigt oundviklig del av att nå förståelse” (Aspers, 2007, sid.34). Den förförståelse vi hade före uppsatsen grundade sig på våra personliga åsikter som skapats utifrån den bild som framställs i media, vår omgivning och från relationer med personer som blivit utsatta för personrån. Då vi själva inte varit utsatta för personrån och då vår förförståelse bara omfattas av allmänna uppfattningar och tankar ansåg vi det inte nämnvärt påverka analysen.

3.8 Validitet och reliabilitet

En undersökning ska sträva efter både reliabilitet och validitet. För att den forskning som bedrivits ska anses som valid måste undersökningen verkligen mäta det som den hade för avseende att mäta. Genom att säkerställa detta kan man också dra slutsatsen att slutsatserna är sanna och undersökningen anses ha hög validitet (May, 2001).

Forskningen anses reliabel, tillförlitlig, om mätningarna är korrekt utförda. Tillfälligheter får inte påverka resultatet, varvid om man utför samma mätning med samma metod vid skilda tillfällen ska resultaten bli densamma. Om man använder samma metod och kommer fram till samma resultat då anses undersökningen ha hög reliabilitet (Repstad, 1999).

Vi har under arbetet med uppsatsen strävat efter att uppsatsen ska uppnå en så godtagbar validitet som möjligt. Vi har intervjuat personer som anses besitta kunskaper relevanta för uppsatsens syfte med hänvisning till deras mångåriga erfarenhet av arbete med ungdomar som begår brott, och då framför allt personrån. Informanterna i vår uppsats har valts ut genom så kallat strategiskt urval. Genom att utnyttja snöbollseffekten kom vi i kontakt med de informanter som skulle kunna tänkas besitta största möjliga kunskap relevant för uppsatsens syfte. Det är således betydelsefullt att betona att den empiri vi erhållit genom våra intervjuer med de utvalda poliserna och socialsekreterarna inte behöver vara vad poliser och socialsekreterare i allmänhet anser gällande ungdomar som personrånare. Urvalet är således inte nödvändigtvis representativt. Vilket innebär att den empiri vi erhållit inte behöver vara typiskt eller karakteristisk för dessa två yrkesprofessioner. Detta kan anses problematiskt med hänseende till uppsatsens validitet. Den empiri vi presenterar i uppsatsen är således endast våra informanternas förklaringsmodeller kring personrån som utförs av ungdomar. Vi kan således inte med vår uppsats, vilket dock inte heller är syftet, förklara de reella faktorerna och syftena bakom personrån. Vi presenterar och analyserar just våra informanternas perspektiv vilket också var denna uppsats syfte. I redovisningen av uppsatsens resultat framkom det att informanterna i flera hänseenden uppgav snarlika resonemang kring faktorer och syfte bakom personrån vilket i sig kan styrka validiteten av empirin.

I vår strävan efter så god validitet som möjligt har undersökningen utförts med en intervjuguide bestående av frågor relevanta för uppsatsens syfte och dess frågeställningar. Samtliga informanter har intervjuats utifrån samma intervjuguide.

Vi kan inte med säkerhet säga att undersökningen kan anses vara reliabel. Vi har i denna uppsats intervjuat poliser och socialsekreterare för att utröna vilka faktorer de anser kan ligga bakom ungdomars personrån samt i vilket syfte personrånerna utförs. Som nämnt ovan baseras undersökningen på ett representativt urval och vi har således fått ta del av just de valda informanternas subjektiva upplevelsevärld. Det går inte att säkerställa att undersökningen skulle erhållit samma resultat vid ett annat undersökningstillfälle då informanternas upplevelser och erfarenheter kan skilja sig åt vid olika tillfälle. Detta och att undersökningen utförts med semistrukturerade intervjuer inverkar på undersökningens reliabilitet.

3.9 Etiska aspekter

Enligt Vetenskapsrådet (2009) finns det fyra allmänna huvudkrav på forskning; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att forskaren ska informera de som berörs av forskningen om forskningens syfte.

Samtyckeskravet innebär att deltagarna i forskningen själv har rätt att bestämma om de vill delta.

Konfidentialitetskravet innebär att de uppgifter som lämnas ska förvaras och behandlas med sekretess så att obehöriga inte kan ta del av uppgifterna.

Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlats in inte får användas för annat bruk än forskningens ändamål, vilket vi tagit hänsyn till i denna uppsats.

Innan intervjuerna informerades samtliga informanter brevledes (mail) om uppsatsens syfte samt dess frågeställningar. Vidare har de vid första telefonkontakten med oss samt vid intervjutillfället informerats ännu en gång om uppsatsens syfte. Vi har även informerat informanterna om att intervjumaterialet ska användas för en c-uppsats och att den genomförs av studenter från Socialhögskolan vid Lunds universitet. Denna information har getts till informanterna både skriftligt och muntligt (se bilaga 1). Vid intervjutillfället redogjorde vi för informanterna kring de begreppsdefinitioner som finns under kapitel 2 för att säkerställa att vi och informanterna var klara över de begrepp som diskuterades.

Samtliga informanter i denna uppsats har informerats om att deras medverkan är frivillig och att de har rätt att avbryta sin medverkan närhelst. De har både muntligen och skriftligen (se bilaga 1) informerats om att de har rätt att lägga till, ändra eller dra tillbaka de uppgifter de lämnat vid intervjuerna. De transkriberade utskrifterna från intervjuerna skickades till respektive informant för att de skulle ha möjlighet att ändra, lägga till eller dra tillbaka något av de uttalanden som gjorts vid intervjuerna. En av informanterna kontaktade oss för en korrigering av mindre slag. De transkriberade intervjuerna kommer efter uppsatsens godkännande att raderas. För att säkerställa konfidentialitetskravet har samtliga informanter avidentifierats i uppsatsen varvid vi i framställningen använder figurerade namn.

Vi har vid sammanställningen av empirin uppmärksammat att en del av det som framkommit under intervjuerna kan vara av känslig karaktär. Vidare kan det faktum att vi undersöker två yrkesgruppers förklaringsmodeller kring ett visst fenomen i sig vara känsligt med anledning av att de poliser och socialsekreterare vi intervjuat delar med sig av sina erfarenheter, tankar och åsikter just i egenskap av sitt yrke som polis eller socialsekreterare. Vi har tagit hänsyn till att materialet ska offentliggöras i det avseende att vi vid presentationen av empirin varit noggranna med att återge polisernas och socialsekreterarnas utsagor så utförligt som möjligt. Vidare har vi i stor utsträckning använt oss av många citat, vilka presenteras genomgående genom hela uppsatsen, för att minska möjligheten att vi drar egna slutsatser och gör felaktiga tolkningar av det som sagts. Det är i detta hänseende även viktigt, med hänvisning till föregående avsnitts diskussion rörande uppsatsens validitet, att understryka att det som framkommit inte nödvändigtvis är representativt för hela poliskåren eller alla socialsekreterare.

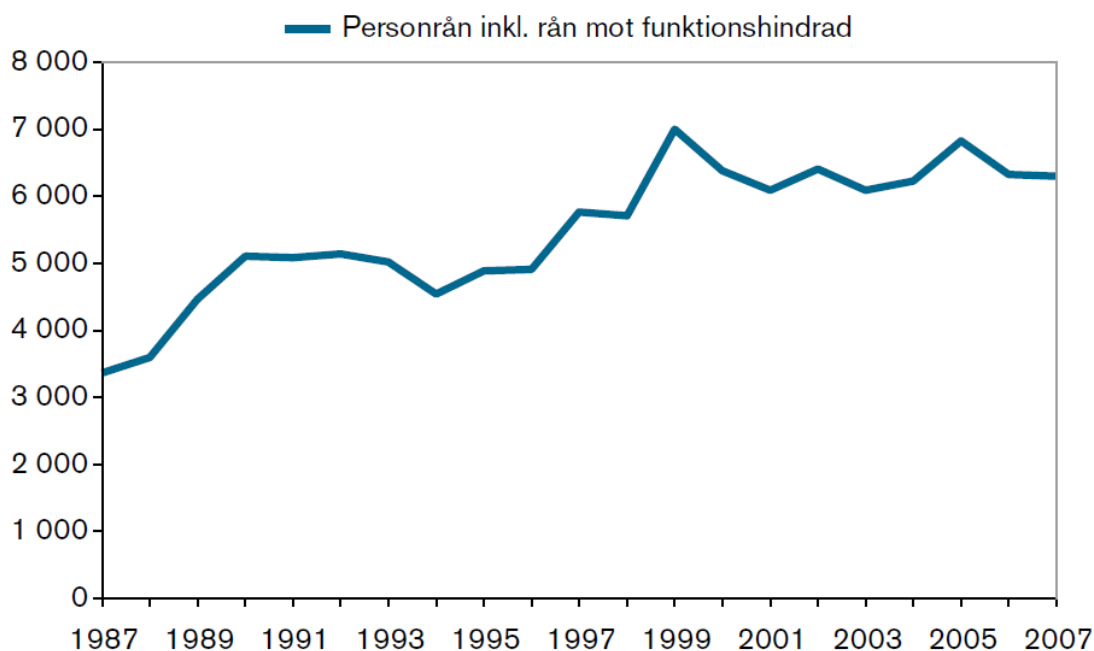
4 Tidigare forskning

I detta kapitel redogörs för den tidigare forskning som vi tagit del av vid litteraturskaffningen och som vi fann relevanta för uppsatsens syfte. Detta kapitel inleds med bakgrundsfakta rörande personrån. Vidare presenteras tre undersökningar varav två forskat kring syftet med personrån och en om faktorer som förklarar vad som ligger bakom ungdomars personrån. Det redogörs även kortfattat för två av Statens offentliga utredningar varav den ena behandlar reaktioner på de påföljder som ungdomarna döms till samt en utredning som berör olika uppfostringsmetoders inverkan på brottsligt beteende.

4.1 Bakgrundsfakta

De anmälda personrånen har som tidigare nämnts ökat markant, framförallt från slutet av 1980-talet och fram till 2000-talet. Ökningen kan bero på olika faktorer. Det är troligt att det skett en faktisk ökning av personrån med anledning av den förändrade tillfällesstrukturen som fler och dyrare mobiltelefoner och andra bärbara värdeföremål fört med sig. En trolig orsak till ökningen anses också vara en ökad anmälningsbenägenhet, vilket blivit följderna av den

ökade uppmärksamheten på personrån rent generellt i samhället. Eftersom försäkringsbolagen ställer krav på polisanmälan vid ersättning är det rimligt att anta att rån av dyrare föremål också ökar anmälningsbenägenheten (Brå, 2007).

Figur 5. Antal polisanmälda personrån (inklusive rån mot funktionshindrad) år 1987–2007. Källa: Brå.

Personrånen begås ofta av ungdomar och riktas ofta mot andra ungdomar (Brå 2007). Oftast är det mer än en gärningsman och offret är för dem oftast okänd. Det är troligt att utsattheten för rån skiljer sig kraftigt åt i olika regioner. Det har visats sig att det är ett så kallat storstadfenomen (Brå, 2008). I Stockholm, Göteborg och Malmö begås förhållandevis många personrån i relation till befolkningmängden (Brå, 2008). Under 2006 utfördes 45 procent av de anmälda personrånen i Sverige i de nämnda kommunerna. Detta kan jämföras med en total befolkningmängd för dessa kommuner på 17 procent. Det är vanligast att rånet sker på en offentlig plats som till exempel en gata, ett torg eller på/vid allmänna kommunikationer (Brå, 2007).

Utsattheten för rån är generellt högre bland ungdomar än för andra åldersgrupper. Bland ungdomar mellan 16-24 år är det stor skillnad mellan könen. Killar är oftare rånoffer än tjejer i den nyss nämnda åldersgruppen. Vid äldre åldersgrupper är fördelningen jämnare.

Gärningsmännen är i 70 % av de lagförda fallen en man i 15-20 års ålder. Utlandsfödda ungdomar som är bosatta i socioekonomisk mindre gynnsamma områden är överrepresenterade som förövare. Det har också visat sig att 70 % av rånarna har varit aktuella och lagförts hos polisen tidigare. I trygghetsundersökningen framkom att vapen som till exempel kniv eller batong användes vid en tredjedel av rånen under 2006. Skjutvapen är däremot mycket ovanligt. Enligt anmälningsstatistiken förekom det i drygt fem procent av rånen (Brå, 2008).

4.2 Gärningsmän, offer, brottets karaktär och syfte

Brottsförebyggande rådet har i sin rapport ”Ungdomar som rånar ungdomar i Stockholm och Malmö” från 2000 undersökt ungdomsrånens karaktär, utveckling och konsekvenser med anledning av de ökade polisanmälda personrånen. År 1998 polisanmäldes 210 ungdomsrån i Malmö och 682 i Stockholm. Under 1999 polisanmäldes nästan lika många första halvåret som under hela 1998. Ökningen kan bero på en kombination av olika faktorer.

Rapporten baseras dels på statistik över personrån från polisväsendet och dels på besvarade enkäter av ca 4500 skolungdomar från både Malmö och Stockholm. Hälften av dessa ungdomar gick i åk 9 på grundskolan och resterande gick på gymnasieskolan i åk 2. Drygt 10 % av de tillfrågade pojkarna och 5 % av de tillfrågade flickorna i åk 9 uppgav att de någon gång hade blivit rånade. Av eleverna på gymnasiet uppgav 15 % av pojkarna och 5 % av flickorna att de varit utsatta för personrån. Det var cirka 10 % av pojkarna som uppgav att dom hade rånat någon och 5 % av flickorna både i åk 9 och gymnasiets åk 2. Ungdomsrån utförs i huvudsak dagtid med vuxna i närheten. Många ungdomar uppgav att de vuxna både såg och förstod vad som hände men valde att inte ingripa (Brå, 2000).

Majoriteten av ungdomarna som inte rånat men som uttalat sig kring syftet med personrånen uppgav att syften kan vara ”ett lätt sätt att få tag på saker man vill ha, och/eller inte har råd att köpa”. Ytterligare ett vanligt förekommande svar var att ”man vill få respekt bland kompisar”. 40 % svarade ”för att sätta sig i respekt hos andra som rånar” som ett skäl till att begå personrån. Alternativen ”det är spännande” och ”av inga speciella skäl” och ”det bara blev så” fick inte mycket gensvar av de eleverna.

Det kunde konstateras att de ungdomar som hade rånat oftare svarade att syftet var att ”det är ett lätt sätt att skaffa de saker man vill ha”, ” för att sätta sig i respekt hos de man rånar” och ”av inga speciella skäl, det bara blev så” (Brå, 2000).

4.3 Social kontroll

Jonas Ring har i avhandlingen ”Hem och skola, kamrater och brott” från 1999 undersökt eventuella samband mellan brottsbenägenhet och svaga sociala band till föräldrar och skola. Vidare har han undersökt om antilegala kompisrelationer är positivt relaterade till brottbelastning. Ring har i avhandlingen utgått bland annat från Hirschis teori om sociala band i den första frågeställningen och i Sutherlands teori om differentiell associations i den sistnämnda. I avhandlingen baseras slutsatserna på enkätundersökningar hos 5 600 elever i åk 9 år 1997 och undersökningen upprepades 2 år senare med ungefär lika många elever.

I undersökningen söker Ring samband mellan brott och olika bakgrundsfaktorer såsom kön, splittrad familj, familjens socioekonomiska status och invandrarbakgrund. Ring undersöker också i vilken grad det finns samband med familje-, skol- och kamratvariabler. Generellt hade de ovan nämnda bakgrundsfaktorerna svagare samband med brottsbelastning än familje-, skol- och kamratvariabler (Ring, 1999).

Resultatet i undersökningen visar att den bakgrundsfaktor som hade starkast samband med brottslighet var kön. Majoriteten av självrapporterade brott hade begåtts av pojkar. Ett annat starkt samband fann Ring mellan en splittrad familj och brottsbelastning (ibid.)

När det gäller familjeförhållanden hade elever med låg kriminell belastning i hög grad svarat att de upplevde att de hade goda relationer med föräldrarna, att föräldern hade vetskap om den unges umgänge och vistelse på fritiden och hade bestämda hemkomsttider på helgerna. Samma grupp av elever hade gällande skolan svarat att de kände god skoltrivsel och att det var viktigt med bra betyg. Att de unga umgicks med brottsbelastade kompisar och deras grad av tolerans för brott var starkt relaterat till den unges brottsbelastning. Sammanfattningsvis kunde man se att ett tydligt samband mellan svaga band till föräldrar och skola kunde öka risken att de unga dras till redan kriminella kretsar med andra normer och värderingar än vad som är generellt vedertaget i samhället (ibid.).

Vissa samband kunde noteras i fråga om fritidsaktiviteter såsom styrketräning, vistas i biljardhall och spela på spelautomater och brottsbelastning. Studien visar inte på något entydigt svar om att ungdomar som är engagerade i konventionella fritidsaktiviteter begår brott i lägre utsträckning (ibid.).

4.4 Syfte och motiv

Författarna Bruce A Jacobs och Richard Wright har skrivit artikeln ”Stick-up, street culture and offender motivation” med syftet att undersöka beslutsprocessen hos väpnade rånare i deras miljö. Ändamålet är att förstå hur och varför en rånare tar steget från ett omotiverat tillstånd till ett motiverat tillstånd som leder till att individen begår rån. Undersökningen baseras på intervjuer med 81 aktiva rånare i St. Louis, USA. Majoriteten var svarta och en minoritet var kvinnor. Kriterierna var att de skulle ha rånat åtminstone en gång den senaste månaden, anse sig själv vara en aktiv rånare och att andra kriminella uppfattade dem som kriminella. De hade rånat i olika grad, 31 av deltagarna hade begått minst 50 rån. En majoritet, 77 %, påstod att det typiska rånet var personrån på gatan eller annan offentlig plats.

Med få undantag var syftet till rånet enligt deltagarna att det fanns ett behov av snabba pengar. 80 av 81 gärningsmän uppgav att de rånade för att de behövde pengar. Ofta avlöstes den ena finansiella krisen av nästa och det var tillgången på pengar som styrde handlandet. En stor andel funderade inte på brottet i sig förrän de inte kunde betala sina utgifter. En liten del uppgav att de behövde pengarna till mat och husrum. Det kan dock anses tveksamt i en del av fallen eftersom intervjuerna också visar på uppgifter om att tillfället, det vill säga om ett lämpligt tillfälle uppstår, hade en avgörande betydelse för dessa gärningsmän även när de redan hade pengar (Jacobs & Wright, 2004).

Gärningsmännen uppgav ofta att de levde i en tillvaro full av fester och ett slags festande på en nivå som om det inte fanns en morgondag. Deras definition av festande var inte överensstämmande med den traditionella definitionen av festande. I övervägande fallen var spelande (gambling), tungt droganvändande och mycket alkohol de huvudsakliga aktiviteterna. Många tyckte att framtiden var oviss och fann liten anledning till långtidsplanering. Inställningen till att arbeta för att försörja sig var i de flesta fall negativ, dels för att de hade svårt att behålla ett arbete och dels för att ett arbete komplicerade upprätthållandet av deras livsstil eftersom den begränsade dem i betydande utsträckning.

Andra menade att det var lättare att tjäna pengar genom rån än att arbeta för 5-6 dollar i timmen. För att överhuvudtaget överväga att ta en anställning krävdes mycket bra lön (ibid.).

I intervjuerna blev det också tydligt att det fanns begärlighet till dyra statusförhöjande prylar och kläder. Enligt informanterna är det en viktig del av livet på gatan att kunna briljera med märkeskläder och accessoarer som uttryckligen förmedlar en bild av hög status. Undersökningen visade att informanternas syfte med att utföra personrån var pengar, men att det oftast inte var ett behov av pengar för att bekosta basala nödvändigheter utan för att uppnå en viss livsstil (ibid.).

4.5 Nätverk

Jerzy Sarnecki har i sin forskningsrapport ”Delinquent networks youth co-offending” undersökt i vilken utsträckning kriminella ungdomar begår brott tillsammans eller i nätverk. Materialet i undersökningen består av uppgifter om alla personer i Stockholm under 20 år som misstänkts för brott under åren 1991-1995. I undersökningen använder sig Sarnecki av ett nätverksanalytiskt tänkande för att se om det kan ge nya insikter om brottens karaktär. Han menar att kriminaliteten och allt annat socialt agerande delvis kan hänföras till ungdomens relationer till andra individer.

Undersökningen visar att de unga lagöverträdarna väljer medbrottslingar som är av samma kön och i samma ålder som de själva. Detta märks allra tydligast vid lindrigare brott. Ungdomarna har mycket annat gemensamt som till exempel att gå på caféer och träna på gym och att begå brott är endast en liten del av den tid de tillbringar tillsammans. Sarnecki menar att något inlärt beteende inte sker i någon större utsträckning utan det handlar i huvudsak om kunskapsöverföring mellan personer med likvärdiga kriminella erfarenheter. Han menar att det inte finns något som tyder på att kriminellt handlande lärs ut från äldre mer erfarna förövare till yngre och mindre erfarna .

Sarnecki menar också att det nätverk som finns i Stockholm består av löst sammansatta gäng som oftast inte varar längre än ett genomsnitt på sex månader. Ungdomarna begår brott tillsammans i olika konstellationer som kan förändras relativt snabbt.

Undersökningen visar på att placering av unga i tvångsvård leder till att deras kriminella kompisar minskar sin kriminella aktivitet. Detta är tydligt på kort sikt, men inte lika tydligt på lång sikt.

4.6 Reaktion på påföljder

I SOU 1993:35 undersöks vilken effekt de olika åtgärderna som sätts in vid ungdomsbrottlighet får. Åtgärderna innefattar åtalsunderlåtelse, strafföreläggande, böter, villkorlig dom, vård enligt SOL, skyddstillsyn och fängelse. I intervjuer med polis och åklagarmyndighet framkom att de signaler man gav till unga (15-17år) var inte tillräckligt starka och även för långsamma (SOU 1993:35).

Undersökningen visar att det är högst återfallsrisk vid skyddstillsyn med en återfallsrisk på cirka 74 % och ganska hög återfallsrisk vid fängelsestraff, drygt 50 %. Ungdomar som haft åtgärden vård enligt SOL uppvisar en återfallsrisk på drygt 45 %. Övriga fyra åtgärder; åtalsunderlåtelse, strafföreläggande, böter och villkorlig dom har en återfallsrisk på mellan 20-30 % (ibid.).

4.7 Uppfostrans påverkan på brottsligt beteende

I SOU 1973:25 undersöks olika orsaker som kan ligga bakom brottsligt beteende. I undersökningsgruppen ingick 287 pojkar i Stockholm varav en grupp bestod av kriminella ungdomar och den andra var en kontrollgrupp (Sarnecki, 2003).

I undersökningen delades ungdomarna in i olika grupp beroende på hur deras uppfostran har sett ut. De fem kategorierna av uppfostran är mild-men fast, mild, sträng, slapp eller lynnig. Undersökningen visar att de ungdomar som har haft en slapp eller lynnig uppfostran är överrepresenterade i brottsligt beteende i jämförelse med kontrollgruppen (ibid.).

5 Teoretiska utgångspunkter

5.1 Val av teori

Vi har i denna uppsats valt att analysera våra resultat utifrån anomi/strainteorin och teorin om sociala band. Vi har valt nyss nämnda teorier med anledning av att vi anser att dom belyser uppsatsens syfte och frågeställningar från olika perspektiv.

Inom kriminologin har man med olika teories framfart sökt svar på frågan varför personer begår brott. Den teoretiska utmaningen har varit att söka svar på vilka sociala faktorer det är som ”motiverar” personer att begå illegala handlingar. De sociologiska teorierna som dominerat inom den kriminologiska läran har varit inlärningsteori, anomi/strainteori samt kontrollteori. Enligt anomi/strainteorierna kommer ”motivationen” att begå brott från negativa sociala relationer och förhållanden. Dessa negativa erfarenheter utsätter personen för strain, det vill säga påfrestning, och brottslighet blir ett sätt att svara på och göra sig av med denna påfrestning. Enligt inlärningsteorierna söker man, precis som strainteorierna, förklaringen till varför personer begår brott i deras sociala relationer och förhållanden men menar att motivationen till att begå brott skapas i de sociala relationerna genom att individer lär sig värdera brottslighet som något positivt (Cullen, 2006). Vi har i denna uppsats dels valt att analysera våra resultat utifrån anomi/strainteorin. Vi även analysera empirin utifrån teorin om sociala band, som hör till kategorin av kontrollteorier. Kontrollteorierna har sökt förklaring till varför personer begår brott utifrån en annan vinkel än de nämnda anomi/strainteorierna och inlärningsteorierna. Enligt dessa teoretiker får inte endast vissa individer ”motivation” att begå brott utan de menar att alla individer har denna motivation med anledning av att vi alla har ett behov av tillfredsställelse och att säkra detta behov. Brotts ses som ett medel att uppnå denna tillfredsställelse. Dessa teoretiker menar därför att istället för att ställa frågan varför vissa personer begår brott bör man ställa sig frågan vad är det som gör att personer inte begår brott (Cullen, 2006). Svaret är att den kontroll som samhället, vår omgivning och/eller vi själva utövar på vårt beteende gör att de flesta av oss helt avstår från brottsligt beteende (Sarnecki, 2003).

5.2 Anomi/strainteorin

De ursprungliga anomiteorierna fokuserade ursprungligen på att söka förklaring på varför vissa samhällen såsom USA hade högre brottslighet än andra. En av de forskare som utvecklat anomiteorin var Merton som menade att dessa samhällen kännetecknas av högt ställda monetära mål och i vilken grad du uppnår dessa ekonomiska mål definierar din grad av framgång. I dessa samhällen finns också en svagare betoning på legala normer såsom hårt arbete och utbildning. Som en konsekvens av att framgång räknas i ekonomiska termer och att alla inte har lika tillgång till de medel som är nödvändiga för att uppnå denna framgång söker sig invånarna till de medel som finns tillgängliga för att nå dessa mål, oavsett om det innebär illegala medel vilket innebär brottsliga handlingar. I samhällen där man misslyckas med att reglera det beteende som invånarna har i sitt sökande och strävan efter att uppnå uppsatta mål, även kallade livsmål, uppstår anomi, det vill säga normlöshet. Den klassiska strainteorin fokuserade däremot på att söka en förklaring på varför just vissa individer och/eller grupper inom samhället har större benägenhet att begå brottsliga handlingar än andra (Cullen, 2006). Merton menade att i till exempel det amerikanska samhället, vilket han ansåg var ett samhälle med anomi, lägger man snarare tonvikten på *att* uppnå målen än på *hur* och med *vilka* regelrätta eller oregelrätta medel vi uppnår våra mål (Paternoster & Bachman, 2001).

5.2.1 Anomi och strain

Merton menade att i många samhällen är det i verkligheten så att inte alla har lika tillgång till de lagliga tillgängliga medlen som behövs för att uppnå målen. Etniska minoriteter, kvinnor och de från lägre klasstillhörighet har begränsad tillgång till exempelvis utbildning och arbetsmöjligheter varvid dessa människor begränsas i sin strävan att nå samhällets mål. Ett samhälle som förespråkar vissa livsmål men som sedan begränsar de legala möjligheterna för vissa att nå dit är ett samhälle som kännetecknas av anomi. Vidare menar Merton att på grund av denna anomi upplever människor i samhället frustration och strain (Paternoster & Bachman, 2001). Ordet strain översätts enligt engelskt lexikon med begrepp som påfrestning, press, börda och stress (Språkrådet, 2009). Enligt den generella strainteorin refererar begreppet strain till ett tillstånd eller en händelse som ogillas/tas negativt emot av individen (Cullen, 2006).

Inom anomi/strainteorin menar man således att de strains som människor upplever ökar sannolikheten eller till och med pressar människor till att begå brottsliga handlingar. Man menar att den huvudsakliga orsaken till detta är att upplevda strains leder till negativa känslor såsom frustration, ilska, avundsjuka, depression och rädsla. Brott blir då ett sätt att fly eller reducera från de strains som upplevs (Cullen, 2006).

5.2.2 Strains inverkan på brottsligt beteende

Det är inte alla strain som anses orsaka brottslighet. Det finns fyra karaktäristiska drag hos de strains som ökar sannolikheten för brottsligt beteende. Strains ökar sannolikheten för brott om de:

- är av stor omfattning (i grad, storlek, frekvent återkommande, varaktighet)
- upplevs som orättvis
- kan sättas i samband med låg grad av social kontroll
- fungerar som påtryckning eller drivkraft

Förutsatt ovanstående karaktäristiska drag finns det specifika strains som anses kunna orsaka brottsligt beteende. Dessa är:

föräldrar som avvisar/stöter bort sitt barn * överdriven och mycket sträng disciplin/uppfostran * negativa erfarenheter från skolan (såsom låga betyg, bristande relationer med lärare, upplevelsen av att skolan är slöseri med tid och tråkig) * familjer där verbala hot, förolämpningar och psykisk misshandel är vanligt förekommande * arbete inom lågt betalda yrke med lite utvecklingsmöjlighet och dåliga arbetsvillkor * långtidsarbetslöshet * äktenskapsproblem * misslyckande i att nå uppsatta mål * utsatt för brott * bor i ekonomiskt utsatt område * hemlöshet * diskriminering baserad på etnicitet eller kön

Om individen upplever två eller flera strains samtidigt eller i nära följd är sannolikheten för brottsligt beteende större (Cullen, 2006).

5.3 Teorin om sociala band

Teorin om sociala band är en av många kontrollteorier som precis som ovannämnda anomi/strainteori söker förklaring på varför människor begår brottsliga handlingar. De olika teorierna tar sig an frågan om varför från olika perspektiv. Lilly, Cullen & Ball (2002) menar att teorier som strainteorierna förklarar brottslighet utifrån tanken att brott och brottsligt beteende *produceras* genom hårda påtryckningar, såsom strains. Kontrollteorierna ser istället brottsligt beteende som något som *möjliggörs*, snarare än något som produceras. Genom försvagad social kontroll ökar möjligheterna till brott och att kunna begå en brottslig handling.

Hirschi, en av de ledande kontrollteoretikerna, menar att människor av naturen har en benägenhet att kunna bryta mot lagen. Man menar att alla människor söker tillfredsställelse, vi söker nå upp till våra mål och behov, och att vi alla i strävan efter detta utsätts för hårda påtryckningar och press. Det är dock viktigt att påpeka att vi söker tillfredsställelse i olika hög grad, men att behovet finns hos oss alla. Om då alla har detta behov vad är det då som gör att inte alla begår brottsliga handlingar för att nå dit? Hirschi menar att det är den kontroll som samhället har över individerna och de band som individen har till samhället. Att kontrollen varierar i grad för olika individer är förklaringen till varför vissa bryter mot lagen men inte andra (Cullen, 2006). Genom en försvagad kontroll och svaga band mellan individen och samhället möjliggörs således benägenheten till att begå en brottslig handling.

5.3.1 Sociala band

Avvikande beteende såsom brott anses mer sannolikt när bandet mellan individen och samhället inte existerar eller är försvagat. Desto starkare band mellan individen och samhället, desto högre kontroll och desto mindre sannolikhet till brottsligt beteende. Enligt Hirschis teori om sociala band är det fyra faktorer som är avgörande för de sociala banden mellan individen och samhället och som således påverkar brottslig benägenhet.

- *Anknytning* (attachment). Anknytning till andra är en av de starkaste faktorerna till varför individer inte begår brott. Risken för att förlora de som vi har byggt upp starka sociala band med såsom föräldrar, lärare och vänner är för stor och denna risk gör att vi avstår från brottslig handling.

- *Åtagande* (commitment). Åtagande kommer från en strävan och längtan att uppnå vissa högt önskade objekt eller erfarenheter. Desto mer åtagande och engagemang en individ har desto mer har han att förlora om han bryter mot lagen, varvid engagemang fungerar som ett sätt att hålla band på/tygla sitt agerande. Att till exempel investera tid och kraft på att höja sina betyg i skolan är en form av åtagande och desto högre grad detta åtagandet är desto mer har personen att förlora.
- *Delaktighet* (involvement). Att begå brottsliga handlingar tar både tid och energi. Genom att delta i konventionella och sedvanliga aktiviteter såsom studier och sportsaktiviteter har individer mindre tid och energi till avvikande beteende.
- *Övertygelse* (belief). En av de faktorer som hindrar oss från att begå brottsliga handlingar är själva övertygelsen och tron på våra rättsvårdande myndigheter och lagstiftning. De individer som har internaliserat en ”moralisk kod” och som tror och anser att följa lagen är det rätta, de har mindre benägenhet till att begå brott.

Hirschi menar att samtliga fyra faktorer står i förhållande till varandra. Desto starkare anknytning en person har desto större engagemang och benägenhet till åtagande. Ett högt åtagande leder till mer delaktighet i konventionella aktiviteter och desto mer individen träffar människor från konventionella nätverk desto högre benägenhet att han har internaliserat en moralisk kod och tro. I förlängningen innebär detta att om man stärker en av faktorerna i individens sociala band förstärks också de andra. Men detta innebär dock även att om en av faktorerna är svagt eller inte existerar påverkas övriga faktorer och bandet mellan individen och samhället försvagas ytterligare varvid benägenheten att begå brott ökar (Paternoster & Bachman, 2001). Hirschi menar att barn som har kriminella föräldrar och kompisar inte nödvändigtvis behöver innebära en ökad brottsbenägenhet hos barnet, under förutsättning att det finns starka sociala band mellan barnet och föräldrarna (Ring, 2001)

6 Resultat och analys

I detta kapitel presenteras informanternas svar vilka är indelade efter uppsatsens frågeställningar samt utefter de teman som kunde utläsas från intervjumaterialet. Redovisningen av informanternas svar efterföljs sedan av analys utifrån valda teorier samt tidigare forskning.

6.1 Personrånarprofil och brottets karaktär

Vi kommer i nedanstående avsnitt beskriva den empiri som berör polisernas och socialsekreterarnas svar gällande vem den typiske gärningsmannen och det typiska tillvägagångssättet är vid personrån. I avsnitt 6.1.1 och 6.1.2 redovisas vad informanterna sagt gällande detta. I avsnitt 6.1.3 görs sedan en jämförelse med tidigare forskning. Detta avsnitt är mer ämnat att skapa en förståelse för läsaren vem, vilka ungdomar, det är som personrånar och att beskriva själva brottet, och de avsnitt som rör detta kommer inte analyseras utifrån teoretiska perspektiv.

6.1.1 Typiska gärningsmannen

I våra intervjuer anger informanterna att många av de anmälda gärningsmännen är mellan 15-17 år. Tre poliser menar att det skett en förändring under senare år och att det är tydligt att personrån förekommer i vissa fall så långt ner som i 12-13 års ålder. Resterande informanter resonerar inte kring någon förändring. Polisen Jonas säger:

”... det som har förändrats är att dom har blivit yngre och yngre. Att vi är nere alltså på 12-13 åringar som kan råna 10-åringar på en lekplats.”

Samtliga poliser och två socialsekreterare menar att gärningsmannen allra oftast är en kille och i betydligt mindre utsträckning en tjej. Två socialsekreterare menar att de inte vill generalisera och att det kan vara tjej eller kille. Samtliga poliser och en socialsekreterare uppger att invandrare är överrepresenterade. De andra tre socialsekreterarna tycker att det är svårt att generalisera.

Polisen Mikael beskriver den typiske personrånaren på följande sätt:

”En av dom vanligaste personrånarna vi har är en kille med invandrabakgrund, som är mellan 14-18 år. Han bor i något av de mer segregerade områdena i stan, Rosengård, Kroksbäck, Fosie och han är en av en hel skara barn, många gånger ensamstående förälder. Eller en förälder som inte bryr sig. Han misslyckas för det mesta i skolan. Nästan ingen av dem kan, de går på IV-linjerna runt omkring. Han har väldigt fräcka grejor, vill tjäna snabba pengar. Han, de mesta grejorna han har är antagligen stulna, ingen inkomst, inte intresserad av att jobba.”

Enligt tre av poliserna är det vanligt att familjen ofta består av en ensamstående förälder. Samma poliser och socialsekreteraren Lena menar att det är vanligt med många syskon och att dessa syskon ofta redan är kriminellt belastade. Socialsekreterarna Anna och Marie tycker inte att det finns några tydliga mönster i familjekonstellationen och Pia nämner inte det överhuvudtaget.

Samtliga av de tillfrågade svarar att ungdomarna redan är kriminellt belastade när de anklagas för personrån. Enligt tre av poliserna, Mikael, Karin och Jonas, och en av socialsekreterarna, Anna, är det vanligt att ungdomen begått brott såsom snatteri, skadegörelse och misshandel redan tidigare. En majoritet av de tillfrågade anser att de flesta ungdomar testat hasch, men att det inte finns något narkotikamissbruk i någon större utsträckning hos ungdomarna.

Samtliga tillfrågade menar att ungdomarna ofta har dåliga skolförhållanden. Majoriteten av informanterna menar att det kan visa sig i form av icke godkända betyg och/eller hög frånvaro. Poliserna Karin och Tom samt socialsekreteraren Marie anger att vissa ungdomar inte går i skolan alls. Det är vanligt att ungdomarna under gymnasiestudier går på Individuella programmet.

Tre av poliserna, Jonas, Mikael och Tom, anger att det är ofta förekommande att ungdomen som rånar har en likgiltig attityd till brottet. Polisen Mikael säger:

”Dom tar det ju mer som en lek. Jag har ju haft killar som nästan legat ner och strypt andra, -Alltså förstår du inte att det gör ont? -Alltså han sa ju ingenting. Du vet de tänker inte i de banorna, de kan inte sätta sig in i offrets situation.”

Vid intervjuerna säger poliserna och socialsekreterarna att de ungdomar som begår personrån oftast har en negativ och dyster framtidstro. De menar att dessa ungdomar i mångt och mycket redan har gett upp, att det inte är lönt att försöka och att man lika bra kan gå den kriminella vägen. Ungdomarna ser inga andra alternativ.

Polisen Karin beskriver det på följande sätt:

”Många av dom här barnen dom har ingen framtidstro. Dom har inget att se fram emot. Men kan du inte göra det eller det? Nä, allting är tradigt, det är svårt att hitta någon motivation. Det är jätte tråkigt”

6.1.2 Brottets karaktär

I våra intervjuer framkom det att det vanligaste rånobjektet är en mobiltelefon. Det förekommer även att man stjälar kontanter, märkeskläder och smycken. Merparten av de tillfrågade framhåller att ungdomen oftast rånar i sin närmiljö. Socialsekreteraren Pia menar att när man blir äldre tar man sig även till andra områden. Ofta utförs rånen på dagtid/kvällstid och sällan sent på natten.

Samtliga informanter anger att det är sällan det är en ensam gärningsman vid råntillfället. Enligt de flesta informanter är det vanligast att det är två till tre gärningsmän. Det kan också förekomma större grupperingar av sex till tio personer. Det betyder inte nödvändigtvis att alla är aktiva i rånet utan att majoriteten tittar på. Poliserna Jonas och Mikael menar att de oftast ”känner på” sitt offer innan de bestämmer sig för om de skall råna honom/henne. Ungdomarna försäkrar sig först om att det inte är någon som kommer från området.

I våra intervjuer anger informanterna att det förefaller vara mycket vanligt med hot om våld. Att det förekommer misshandel i samband med rånen är ganska vanligt. Socialsekreterarna Marie och Pia samt polisen Jonas menar att det är så vanligt som i hälften vid personrånen. Det är inte lika vanligt att man använder sig av vapen eller annat tillhugge. Då vapen används vid rånet är det allra vanligaste vapnet kniv. Skjutvapen förekommer i mycket liten utsträckning. Vid förekomst av vapen visar ungdomen mestadels upp vapnet för att hota och det är sällan ungdomen använder sig av det.

6.1.3 Analys personrånarprofil och brottets karaktär

I våra intervjuer framkom det socialsekreterarna och poliserna är av uppfattningen att de flesta personrånen utförs av ungdomar, i huvudsakligen utförs de av pojkar i åldern 15-17 år. Vidare har det framkommit att poliserna och socialsekreterarna menar att majoriteten av de som personrånar är utlandsfödda eller har invandrarbakgrund samt att de är bosatta i

segregerade och socioekonomiskt mindre gynnsamma områden. vilket stämmer överens med Brottsförebyggande rådets undersökning från 2007. Samtliga av informanterna vi intervjuat anger att i princip alla ungdomar som personrånar har begått andra kriminella handlingar föregående personrån. Brottsförebyggande rådet anger att 70 % av gärningsmännen har lagförts hos polisen föregående rån (Brå, 2008).

Enligt Jacobs & Wright (2004) utförs de flesta rånerna på gatan eller offentlig plats. Informanterna i vår undersökning menar att ungdomarna vanligtvis rånar i sitt eget närområde, men på offentlig plats. Det menar även att det förekommer att rån utförs på ungdomens skola.

Enligt BRÅ-rapporten "Ungdomar som rånar ungdomar" (2000) minskade våld i samband med personrån i slutet på 1990-talet. Statistik visar att under 1999 förekom våld vid endast en tredjedel av rånerna. Detta överensstämmer inte med våra informanternas beskrivning av personrånens karaktär. Dessa menar istället att misshandel vid rånerna är vanligt. Vissa av informanterna säger att det förekommer i åtminstone hälften av personrånerna. Vapen kommer mycket sällan till användning vid rånerna. Det är dock vanligare förekommande att vapnet används för att hota offret.

6.2 Personrånets syfte

En av uppsatsens frågeställningar var att undersöka vad poliserna och socialsekreterarna anser om i vilket/vilka syften ungdomarna utför personrån. Med andra ord att redogöra för polisens och socialsekreterarnas åsikter kring vilken planerad följd/avsikt ungdomarna ämnar få med sitt handlande, alltså med själva personrånerna. Det är viktigt att betona att avsikten inte behöver vara planerad sedan lång tid och att det inte alltid behöver vara en hos utövaren medveten avsikt. Nedan presenteras således den empiri som berör personrånarens syfte, vilken sedan analyseras utifrån valda teorier och tidigare forskning.

6.2.1 Pengar och föremål

Samtliga informanter anger att det grundläggande och kortsiktiga syftet med att begå ett personrån är att komma över de föremål man rånar offret på. Ungdomarna rånar inte alltid

offret på dennes tillhörigheter med anledning av att ungdomen behöver just det föremålet utan ofta med ändamålet att sälja vidare och på så vis erhålla pengar för denna. Poliserna menar att om pengarna i sig hade varit syftet då hade man inte begått personrån, utan snarare ett butiksrån, med anledning av att man helt enkelt inte vet vad man kommer över vid ett personrån. Poliserna beskriver ofta att ungdomarna som personrånar behöver pengarna för att finansiera den livsstil de lever. De menar att det livet dessa ungdomar lever kräver kapital då de är ute på stan varje kväll, befinner sig på internetcaféer och ofta äter på stan. Vidare beskriver de tillfrågade poliserna de föremål som personrånarna vill åt som ”inneprylar” och ”fräcka grejor” och polisen Tom anger att:

”syftet är att vara inne. Syftet är att vara inne och ha lika fin mobil som klasskompisen, som kanske köpt den på ett legalt sätt. Dom (personrånarna) ska också ha dom här inneprylarna”.

Informanterna menar att det uppenbara syftet med personrånerna är föremålen eller pengarna de tillförskaffar sig. Men den ”dolda” avsikten är att erhålla någon form av högre status. Enligt två av poliserna, Mikael och Tom, är det inte möjligt att bygga på den materiella statusen genom personrån, det är inte så att ungdomarna för varje föremål de tar får en högre status. Den materiella status ungdomarna eventuellt får genom de ”inneprylar” man rånar andra på tillförskaffas istället med avsikten att erhålla högre anseende bland kompisarna. Det är alltså inte själva föremålet i sig som är det betydelsefulla.

6.2.2 Status i gänget

Samtliga informanter berörde under intervjuerna vid flertalet tillfällen betydelsen av ungdomens kompisgäng och umgänge i allmänhet i samband med i vilket syfte ungdomar personrånar. Socialsekreteraren Anna menar att man inte börjar med pengamässig status utan att det är statusen i gruppen som är det viktiga och att man personrånar i syfte att visa att man är någon. Detta överensstämmer med polisernas syn, som nämnt i ovanstående avsnitt, då poliserna menar att man inte kan bygga på en materiell status utan att det istället handlar om status bland och med kompisarna.

Socialsekreterarna uttrycker att ungdomar kan personråna med avsikt att visa sig tuff och cool inför andra ungdomar, de vill visa att de vågar och att man då blir häftig. Poliserna för ett liknande resonemang men utvecklar det något mer än vad socialsekreterarna gör. Poliserna säger att de ungdomar som personrånar inte försöker dölja för andra i sitt umgänge att de har

rånat en person. De vill snarare att kompisarna ska veta att de gjort det. Polisen Jonas berättar att då polisen frågar runt på stan så vet vanligtvis alla de möter vad som hänt då det sprider sig vem som gjort vad och när. Samtliga poliser menar att ungdomen vill att övriga kompisar ska veta att de rånat då det inget respekt. En av poliserna beskriver att ungdomarna likställer respekt med att tycka om; om andra respekterar mig då tycker dom också om mig. Polisen Tom beskriver en händelse med en rånare som efter frigivning från häktet kom tillbaks till skolan och att han där fick respekt och blev oerhört populär med anledning av det han gjort. Han beskrev situationen så här:

”...han blev en jättesockerbit...han blev en jättesockerbit och kunde berätta någonting riktigt intressant, som de andra inte visste någonting om...där var en ring runtom honom, han var president, han höll ett hov”

6.2.3 Andra syften

Två av socialsekreterarna, Anna och Pia, menar att det finns de ungdomar som rånar i syfte att hämnas. De beskriver vidare att ungdomen själv kanske har varit utsatt för ett personrån och sedan rånar andra med motiveringen att alla gör det. Polisen Mikael menar också att ungdomar kan utföra rån i syfte att hämnas men betonar att det inte är hämndbegär mot någon viss person utan att det oftast är helt okända personer man rånar.

Vidare anger socialsekreterarna Anna och Pia att de kan råna med avsikten att skrämmas. Socialsekreterare Pia betonar väldigt starkt att avsikten med ett rån kan vara själva spänningsfaktorn och att den har en stor betydelse. Hon menar att spänningen hör till själva brottets karaktär och att det höga adrenalinpåslaget är önskvärt.

Poliserna betonar till skillnad från socialsekreterarna att en stor del av personrånen kan utföras i syftet att någonting ska hända, det blir ett tidsfördriv och bryter den tristess ungdomarna upplever. Polisen Mikael säger att:

” ... ofta är det tristess, dom har inget, dom bara drar omkring i områdena ju...”

6.2.4 Analys syfte

Samtliga tillfrågade anser att ungdomarna personrånar med det ursprungliga syftet att komma över pengar eller föremål. Pengarna de kommer över används inte för att finansiera ett basalt

behov av mat eller husrum utan för att finansiera en viss livsstil där målet är att kunna visa upp fräcka inneprylar. Enligt Jacobs & Wright (2004) rånar gärningsmän för att de behöver pengar och för att finansiera en tillvaro full av fester, med spelande, droganvändning och alkohol, som är något utöver den traditionella definitionen av festande. Ungdomarna som våra informanter refererar till rånar inte för att finansiera missbruk eller alkoholkonsumtion. Något sådant har inte framkommit under intervjuerna. Informanterna i vår undersökning menar att ungdomarna rånar för att kunna ha råd med en viss livsstil. Informanterna anger att föremålen måste vara fräcka, nya och att ungdomarna behöver dessa saker för att erhålla respekt. Vi kan se likheter mellan våra informanters svar och Jacobs och Wrights undersökning gällande personrån med syftet att upprätthålla en viss livsstil. Det som inte överensstämmer är beskrivningen av själva karaktären på livsstilen där Jacobs och Wrights undersökning tyder på en livsstil med droger, festande och spel. Det bör nämnas att Jacobs och Wrights undersökning är utförd i USA och att respondenterna i deras undersökning inte tillhör en specifik åldersgrupp. Våra informanter arbetar med ungdomar upp till 20 år vilket kan påverka jämförelsen mellan Jacobs och Wrights undersökning och vår undersökning.

Informanterna menar att det inte är pengarna i sig som är det egentliga syftet till varför ungdomarna rånar utan syftet är att få respekt bland kompisarna. Enligt Jacobs & Wright (2004) finns det en begärlighet till dyra statusförhöjande prylar hos de som personrånar och att de statusförhöjande prylarna förmedlar en bild av hög status hos de som innehar dem.

Att råna en annan person i syftet att hämnas eller skrämmas fick en underordnad betydelse i vår studie. Endast en av våra informanter uppgav att ungdomar personrånar med anledning av den spänning rånet i sig för med sig. I undersökningen ”Ungdomar som rånar ungdomar” som genomfördes med 4500 skolungdomar fick man väldigt lågt gensvar på frågan om syftet med personrån kunde vara för att det är spännande. I den undersökningen framkom däremot att syftet med personrån oftast är att det är ett lätt sätt att skaffa det man önskar och att syftet även kan vara att sätta sig i respekt hos kompisar. Detta överensstämmer med de svar vi erhöll från informanterna i vår undersökning.

6.3 Faktorer

I följande avsnitt redovisas polisernas och socialsekreterarnas intervjusvar gällande vilka faktorer som de menar kan ligga bakom ungdomars personrån. Faktorerna redovisas inte i

någon rangordning, alltså utifrån hur hög bidragsfaktor de har, utan är uppdelade utifrån de teman som framträdde vid genomgång av intervjumaterialet.

6.3.1 Utanförskap

Tre av fyra poliser och tre av fyra socialsekreterare har under intervjun diskuterat och resonerat kring betydelsen av utanförskap som en faktor bakom ungdomars personrån.

Socialsekreteraren Anna menar att segregationen i Malmö är stor och att Malmö är en utsatt stad. Hon menar att många, bland annat de ungdomar som personrånar, har mycket dålig förankring i samhället. Hon menar att de är mer utsatta genom faktorer såsom trångboddhet och att de har svårare att få tillgång till arbetsmarknaden. Liknande resonemang förs av socialsekreterarna Marie och Pia. De menar att ungdomarna med invandrarbakgrund hamnar utanför resten av samhället då de lever i familjer som inte är integrerade med övriga samhället. Utanförskapet uppstår enligt socialsekreteraren Marie med anledning av att föräldrarna inte har något arbete men även av det faktum att dessa ungdomar misslyckas i skolan och på så vis hamnar utanför. Socialsekreterare Pia beskriver det så här:

”... segregationen, det är en så pass stark gräns mellan dig och resten av samhället att det spelar ingen jävla roll. Alltså det spelar ingen roll om man rånar Asta 97 år för man har ingenting med henne att göra i alla fall”

Socialsekreteraren Pia menar att utanförskapet skapar en svårighet i att identifiera sig med andra i samhället.

Polis Karin säger att dom här ungdomarna har inte hittat riktigt rätt. Dom vet inte var dom hör hemma vilket skapar en otrygghet och som hon uttrycker det ”många vilsna själar”. Polisen Mikael uttalar sig så här om utanförskapet:

”man känner sig underlägsen i samhället, man är nån sorts b-klass medborgare, dom känner sig inte förtryckta men dom känner sig på nåt sätt underlägsna, på nåt vis i samhället och det är ett sätt att markera detta”

En anledning till att det skapas ett utanförskap är enligt Mikael att många av de här ungdomarna straffar ut sig själva. Med det menar han att då de inte uppför sig korrekt och då de begår kriminella handlingar blir utanförskapet än större med anledning av att dom helt enkelt blir portade från många platser såsom skolan och fritidsgården.

6.3.2 Analys utanförskap

Enligt Sarnecki (2003) menade Merton att livsmålen bygger på medelklassvärderingar och att dessa är desamma för i stort sett alla individer i samhället. Vidare skriver Sarnecki (2003) att möjligheterna att nå livsmålen är skevt fördelade och att det inte är möjligt för alla att nå medelklassens mål, varvid dessa individer upplever strain och med andra medel försöker nå upp till medelklassens livsmål.

Informanterna har redogjort att ungdomarna bor och lever i familjer som är trångbodda, föräldrarna är ofta arbetslösa och ungdomarna själva har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Merparten av ungdomarna misslyckas i skolan. Vidare har det framkommit att majoriteten av de ungdomar som rånar har invandrabakgrund. Enligt informanterna är dessa ungdomar segregerade från övriga samhället. Man anger att ungdomarna med invandrabakgrund hamnar utanför resten av samhället, att de inte är integrerade och att konsekvensen av detta kan bli att ungdomarna inte tar lika stort ansvar för sina handlingar. Vidare anges det att ungdomarna ser sig som någon sorts b-klass medborgare och personrånar för att markera detta. Utifrån intervjuerna framkommer det att med anledning av ovanstående skapas det ett stort utanförskap. I enlighet med Cullen (2006) är ovanstående exempel beskrivningar av typiska strain som ökar sannolikheten för brottsligt beteende. Sannolikheten ökar i ännu högre grad då individerna upplever två eller flera strains samtidigt. Utifrån ovanstående resonemang kan vi dra slutsatsen att ungdomarna som informanterna refererar till upplever flera strains som både är av omfattande storlek och frekvent återkommande.

Informanterna i vår undersökning anger inte ekonomiska faktorer som en möjlig faktor som kan ligga bakom varför ungdomarna personrånar. De nämner under intervjuerna bland annat arbetslöshet, trångboddhet med mera vilket själva har en koppling till ungdomarnas och deras familjers ekonomiska situation. Men informanterna refererar snarare till det sociala utanförskapet än till det ekonomiska utanförskapet som en faktor som kan ligga bakom ungdomars personrån.

Merton menar att individer som upplever strain anpassar sig till samhället med hjälp av olika strategier. Han menar vidare att de individer som omfattas av de etablerade livsmålen i samhället men som inte har tillgång till medlen att nå dessa tar till *innovation*. Med innovation menar Merton att individen ”uppfinner” alternativa medel för att uppnå de i samhället accepterade målen (Sarnecki, 2003). Som redogjort för ovan har informanterna uppgett att ungdomarna som personrånar ofta har invandrabakgrund och att de i mångt och mycket är

segregerade från övriga samhället och att de lever i ett utanförskap. Vi menar att ungdomarna och deras familjer omfattas av de etablerade livsmålen vi har i vårt samhället då de när de kommer till Sverige konfronteras med våra livsmål och levnadsstandard och att nå dessa blir ett mål även för dem. Men på grund av bland annat det stora utanförskapet de sedan finner sig leva i får de inte samma möjlighet att nå en hög levnadsstandard. Dessa ungdomar kan alltså omfattas av våra livsmål men måste ta till andra medel för att nå dit, de personrånar.

Enligt Merton ska livsmålen vara etablerade i samhället och grundas på medelklassens värderingar och normer. Som nämnt i analytiska resonemang kan det ses som att ungdomarna som personrånar inte har tillgång till medlen för att uppnå livsmålen med anledning av utanförskapet. Merton menar att de individer som inte omfattas av varken de etablerade målen eller medlen tar till en annan anpassningsstrategi än innovation. Dessa anpassar sig genom *tillbakadragande*. Dessa personer har funnit andra mål att sträva efter än de i samhället etablerade och accepterade och kan sägas stå utanför övriga samhället (Sarnecki, 2003). Detta resonemang överensstämmer med den beskrivning som har gjorts av de ungdomar som personrånar. Informanterna beskriver hur de står utanför i samhället och att syftet med personrånandet för dessa ungdomar är att erhålla respekt. Enligt Mertons resonemang om tillbakadragande har dessa ungdomar funnit ett annat mål att sträva efter – respekt – med anledning av att utanförskapet resulterar i att de inte har tillgång till medlen för att nå livsmålen.

Enligt teorin om sociala band är det mer sannolikt att en individ begår brottsliga handlingar när bandet mellan individen och samhället, och därmed också den sociala kontrollen, inte existerar eller är försvagat. Enligt Hirschi är anknytning till andra en av de starkaste faktorerna till varför individer inte begår brott. Informanterna i vår undersökning menar att ungdomarna som personrånar upplever ett stort utanförskap. De är inte integrerade med övriga samhället och de känner sig som b-klass medborgare. Vidare uppges att segregationen skapar en svårighet för dessa ungdomar att identifiera sig med andra i samhället. Nyss nämnda exempel tyder på att dessa ungdomar har en mycket svag anknytning, svaga sociala band, med övriga samhället.

En av informanterna i vår undersökning menar att segregationen skapar en svårighet i att identifiera sig med offret. Utanförskapet som informanterna uppger att ungdomarna lever i innebär att de inte kan skapa anknytning till andra i samhället, såsom offret. Om ungdomarna inte hade levt i ett så stort utanförskap utan hade haft stark anknytning och starka sociala band

till andra personer och samhället i övrigt hade risken för att förlora dessa band kunnat vara den faktor som hade gjort att de hade avstått från att personråna. Då de inte har dessa band har de i heller inte lika mycket att förlora och personrån blir ungdomarnas ”lösning” i sökandet efter respekt och gemenskap.

Hirschi anger att förutom anknytning är faktorer såsom åtagande, delaktighet och övertygelse avgörande för de sociala banden och dess samband med brottsbenägenhet. Om en individ har stark anknytning är också sannolikheten större att han/hon satsar tid och engagemang i åtaganden såsom skolan och deltar i konventionella aktiviteter inom till exempel sport (Paternoster & Bachman, 2001). Enligt polis Mikael straffar ungdomarna som personrånar ut sig själva från platser såsom skolan och fritidsgården då deras kriminella beteende och uppförande i allmänhet leder till att de inte är välkomna på dessa platser. På så vis ökar utanförskapet ytterligare och ungdomarnas sociala band försvagas än mer varvid sannolikheten att de här ungdomarna ska begå brotliga handlingar såsom personrån ökar ytterligare.

6.3.3 Föräldraförmåga

Samtliga poliser och tre socialsekreterare anser att föräldrarnas roll i familjerna kan ha en mycket avgörande betydelse för ungdomens kriminalitetsbenägenhet. Tre poliser och en socialsekreterare menar att det inte är ovanligt att föräldrar med invandrarbakgrund tappar sin ledande roll inom familjen efter att de bosatt sig i Sverige. De menar att föräldrarna hamnar i ett underläge gentemot sina barn med anledning av dåliga språkkunskaper till skillnad från ungdomen som lär sig språket snabbare och tidigare och som därmed lättare skapar en länk ut i samhället. Polisen Mikael beskriver det så här:

”Tbland är det ju så att föräldrarna inte ens kan svenska, så det är barnen som tolkar, det är barnen som är ansiktet utåt, mot myndigheter och så kommer föräldrarna i en beroende- situation mot barnen och vågar då inte sätta hårt mot hårt. Men ofta är det så att dom har inte en susning om vad barnen gör, dom vet ingenting.”

Polisen Jonas säger:

”... man måste satsa på att föräldrarna får språkundervisning i massor. Det är nästan ett krav för att de skall klara sig sedan mot sina barn, så att inte barnen tar över. Dom tappar ju status duktigt om dom inte kan tala språket, men barnen kan det. I och med det är det dom som bestämmer i familjen.”

Föräldrars förmåga att kunna styra över sina barn uppfattas som en väsentlig faktor i tre av polisintervjuerna och tre av socialsekreterarintervjuerna. De andra två informanterna menar att det har stor betydelse att det finns en föräldraförmåga och att ungdomarna har respekt för sina föräldrar men lägger inte lika stor del av tyngdpunkten på föräldraförmågan som faktor. Gemensamt för alla intervjuer är att informanterna anser att föräldrarna brister i sin möjlighet att påverka barnen. Polisen Mikael och socialsekreteraren Pia lägger betoning på att föräldrarna inte nog strukturerar upp tillvaron för sina barn. De menar att det inte finns fasta gränser vad gäller fasta tider såsom när ungdomarna ska vara inne om kvällarna och föräldrarna har inte tillräcklig vetskap om var barnen befinner sig. Socialsekreterarna Lena och Pia anser att föräldrarna inte har kontakt med barnens kompisar eller deras föräldrar.

Socialsekreteraren Pia säger:

”...att man ska ha kontakt med sina barns kompisars föräldrar, att det finns det här skydds nätet som betyder så otroligt mycket, som gör att det inte uppstår sådana här problem. Och när det väl uppstår problem kan man lösa dem ganska enkelt. Hela världen rasar inte samman.”

Flertalet uppger i intervjuerna att föräldrarna har gett upp, tappat orken och förlorat sitt engagemang i ungdomen. När föräldraförmågan brister kan det få olika negativa följder som att barnens skolgång blir lidande och att ungdomen skapar andra kontakter. Polisen Mikael anser att konsekvenserna kan bli att de dras till kompisar i kriminella grupperingar. Han säger:

”Att dom tyr sig till gäng är att de inte, ofta har dom ingen social situation hemma, som jag sa, som har en mamma som inte bryr sig, dom kanske inte orkar, dom har många syskon och dom har ju inga normer...”

Socialsekreterarna Anna, Marie och Pia betonar vikten av att det måste finnas vuxna förebilder. En trolig faktor menar dom är att det inte finns vuxna förebilder i ungdomens vardag. Socialsekreteraren Anna menar att det inte nödvändigtvis måste vara föräldrarna som är den goda förebilden utan att föräldrarna kan ersättas av annan släkting eller alternativt en lärare som bryr sig om ungdomen.

Socialsekreterarna i våra intervjuer uppger att ungdomens föräldrar behöver hjälp att återskapa respekten för sina föräldrar och att det är viktigt att arbeta med detta. Poliserna i intervjuerna anser också att bristande familjeförmåga är en viktig faktor som kan förklara ungdomars personrån men menar att det inte finns någon större förändringspotential i familjerna.

6.3.4 Analys föräldraförmåga

Det framkommer i intervjuerna att det är vanligt att föräldrarna har tappat kontrollen över sina barn. Eftersom föräldrarna många gånger hamnar i en beroendeställning skapas en situation där de vuxna förlorar sin föräldraförmåga. I vår undersökning var det sex av åtta informanter som menar att bristande föräldraförmåga är en avgörande faktor som kan ligga bakom ungdomars personrån och två av informanterna ansåg det vara en väsentlig faktor utan att framställa den som överordnad.

Enligt Hirschis teori om sociala band har ”attachment to parents” en hämmande effekt på individens naturliga impulser att begå brott (Ring, 1999). Hirschi delar in ”attachment to parents” i tre undergrupper. Dessa undergrupper är intim kommunikation, psykologisk närvaro och känslomässig identifikation (Ring, 1999). Sett till den första begreppet så menas att ungdomen ska känna att han kan prata med sina föräldrar om allt och att föräldern lätt kan kommunicera med ungdomen och föra ett resonemang kring normer och regler som föräldrarna sätter upp. Informanterna menar att ungdomarna själva bestämmer i familjerna och det skulle kunna tolkas som att föräldrarna antingen inte motiverar de uppsatta reglerna eller att det finns en avsaknad av regler..

Andra delen av ”attachment to parents” är psykologisk närvaro, vilket innebär att ungdomen upplever att föräldrarna är medvetna om var den unge befinner sig och vilka kompisar han har (ibid.). Övervägande antalet informanter menar att föräldrarna har lite vetskap om vad ungdomarna gör, var de befinner sig och vilket umgänge de har. Utifrån Hirschis teori kan detta innebära att ungdomen inte upplever att föräldrarna vet var de befinner sig eller är medvetna om deras umgängeskrets.

Sista begreppet syftar till att ungdomen tänker och bryr sig om föräldrarnas reaktion på ungdomens brottsliga handling och om ungdomen har en gillande inställning till sina föräldrar (ibid.). Som tidigare nämnt anger informanterna att ungdomarna som personrånare inte lyssnar på sina föräldrar varvid de sätter upp egna regler. Detta i kombination med att ungdomarna enligt två av informanterna inte bryr sig om sina föräldrar stämmer överens med det som benämns som låg känslomässig identifikation.

Det kan utrönas i våra intervjuer att många av informanterna vill framhålla att bra sociala band med föräldrarna förhindrar ungdomar att begå personrån. Informanterna säger att föräldrarna har bristande föräldraförmåga, har dålig föräldratillsyn och att ungdomarna bryr

sig inte om sina föräldrar. Enligt Hirschis teori är en god samhällsansknytning, då främst i form av god relation till föräldrarna, en viktig faktor som förhindrar ungdomen att bli kriminell. Inom teorin om sociala band är en grundtanke att alla har samma strävan att tillfredsställa sina begär men om individen har mycket att förlora på det förhindrar det lagbrott (ibid.). Vi kan utläsa att teorin om sociala band som starkt betonar betydelsen av "attachment to parents" stämmer väl överens med den empiri som framkom i intervjuerna.

Undersökningen "Hem och skola, kamrater och brott" som Jonas Ring (1999) utfört visar att det finns ett starkt samband mellan brottsbenägenhet hos ungdomar och social kontroll som låg föräldrakontakt, låg föräldratillsyn och föräldrareaktion på skolk. Ungdomar med dessa variabler är överrepresenterade i undersökningen. Som grund till föräldrakontakt ligger frågor såsom om ungdomen kan prata om allt med sin mamma respektive pappa och om ungdomen kommer överens med sin mamma respektive pappa. Informanterna i vår undersökning menar att ungdomarna ofta struntar i sina föräldrar och vi kan se paralleller mellan Rings forskning och vår undersökning. Informanterna i vår undersökning menar att det är av stor vikt att ungdomarna har ett starkt socialt band till sina föräldrar. I Rings undersökning skall ungdomarna besvara frågor kring föräldrarnas vetskap om var ungdomarna är på kvällarna och vilka de umgås med. Ungdomar med låg föräldratillsyn är överrepresenterade i undersökningen. Det kan konstateras att vår empiri överensstämmer med resultaten i Rings undersökning eftersom våra informanter menar att föräldrarna till ungdomarna som utför personrån har dålig vetskap om var barnen befinner sig och att föräldrarna inte har tider då ungdomarna förväntas komma hem. Det har också visat sig att dessa föräldrar har dålig kontakt med kompisarnas föräldrar.

Enligt anomi/strainteorin finns det i vissa samhällen ett starkt fokus på etablerade mål som alla individer vill leva upp till där fokus på själva målet är så starkt att det skapas anomi i samhället. Detta leder i sin tur till strain, påfrestning (Cullen, 2006). Vad "samma förutsättningar" innebär kan tolkas på olika sätt. Vi anser att det utifrån intervjuerna kan tolkas så att det finns en brist på socialt kapital i form av svaga sociala band hos ungdomarna som utför personrån. Detta kan skapa strain för att föräldrarnas förutsättningar att bidra till valmöjligheter eller goda livschanser tidigt i livet försämras. Tre av fyra poliser och en socialsekreterare uppger att ungdomarna förlorar respekten för föräldrarna och de hamnar i underläge när ungdomarna uppnår bättre språkkunskaper. Utifrån teorin om anomie/strain gör vi tolkningen att rollfördelningen i dessa familjerna blir omvänd och föräldrarnas påverkansförmåga försvagas och därmed har föräldrarna svårigheter att styra sina ungdomar

till att uppnå målen på ett legalt vis. Föräldrarnas språkförbistringar kan innebära att de inte klarar av de funktioner de förväntas sköta i samhället och att deras förankring i samhället försvagas.

6.3.5 Formell kontroll

Polis Karin och Tom samt socialsekreteraren Pia, menar att föräldrarna ofta har ett förnekande förhållningssätt till ungdomens brott. Föräldrarna går ofta i försvarsställning och är skeptiska till myndigheterna vid brottsmisstanke. Polisen Karin menar att de arbetar mycket med att informera föräldrarna i ett tidigt skede för att polisen eller socialtjänsten är oroliga för ungdomen. Polisen Karin uttrycker det så här:

”... man får ju inte föräldrarna med på vagnen, för dom ställer sig i försvarsställning direkt och säger: - ja, vad har du för bevis för de? Nä, då har det inte hänt. Man går i försvarsställning och det är nog ganska typiskt, man tar inte myndigheters oro på allvar”.

Polisen Mikael menar också att polisen inte alltid får stöd av föräldrarna när de upplyser dem om att deras barn till exempel är ute sent på natten i olika sammanhang. Polisen har svårt att förmedla varningssignaler och att uppnå ett gott samarbete med ungdomarnas föräldrar.

Fem av informanterna upplever ett stort myndighetsförakt både mot polismyndigheten och socialtjänsten. Det uppges i flertalet av intervjuerna att det är ytterst sällan som ungdomen erkänner brottet. Polisernas Tom och Karin upplever att familjerna är otroligt starkt sammansvetsade.

Polisen Karin säger:

”Jag ser ju vilka insatser som görs i de här familjerna från socialtjänsten och klart man skulle kunna börja tidigare, men alltså familjerna är oerhört starka, dom är oerhört starka. De har ett myndighetsförakt och det är så starkt att det genomsyrar barnen i dess uppväxt.”

Socialsekreterarna Anna och Lena och samtliga poliser menar att en faktor av stor betydelse är uppklärningsprocenten. Det är viktigt att ungdomar inte kan begå flera personrån i följd utan att bli tagna av polisen. Poliserna Mikael och Tom och socialsekreteraren Anna menar att de personer som finns i personrånarens kompiskrets/gäng har ökad benägenhet att då bli personrånare. Ser dom däremot att han blir intagen till polisförhör och att det finns en upptäcktsrisk förhindrar det tillkomsten av nya presumtiva personrånare. Polisen Jonas säger:

”Ja, men 50 % är lillebröder till andra rånare, så det är liksom inget konstigt. Dom följer, dom ser att det händer så lite med storebröderna.”

Polisen Mikael säger:

”Alltså det har ju fått den effekten att det sprider sig att man riskerar lite mer, men du vet det sprider ju sig på en timme att nån har varit här inne, det går inte att hemlighålla så att det är inga problem med det. Utan det är den biten där med att man kanske riskerar att åka fast, så man tänker en gång till att vi skiter i det idag.”

Samtliga poliser och socialsekreteraren Anna menar att en annan viktig faktor är påföljderna ungdomen får vid misstanke eller dom till personrån. Två av poliserna anger att LVU i det egna hemmet är en olämplig konsekvens. Polisen Karin säger:

”Alltså man har inga andra alternativ och så hoppas man att de insatserna som görs i hemmet att dom ska väcka. Men det kan jag säga att det känns som ett hån ibland alltså, det här med LVU placeringar i hemmet. ”

Samtliga poliser anger i intervjuerna att vid de tillfällen det blir ett åtal eller en LVU placering har det en inverkan på de andra i kompisgänget då det får en avskräckande effekt. Alla fyra poliser menar att ett omhändertagande av ungdomen vanligtvis inte är den bästa ”lösningen” för ungdomen själv, men däremot påverkas andra ungdomar av omhändertagandet på så vis att de inte längre har kontakt med den kriminella ungdomen. Detta får inte bara en avskräckande effekt utan minskar även den negativa påverkan. Polis Jonas säger:

”Vi tror att många här går inte att rädda, det enda är att rädda resten av världen från honom. Det är att få in honom på något hem någonstans. LVU räddar ingen, inlåsning räddar ingen. Men det räddar resten av världen.”

Samtliga poliser betonade i intervjuerna vikten av kännbara påföljder och konsekvenser för den ungdom som begått personrån. Två av poliserna, Tom och Karin, menar på att LVU i hemmet är en för mild konsekvens för ungdomen som begått personrån. Polisen Tom menar vidare att samhällstjänst, vilken är den vanligaste påföljden, får för liten verkan på ungdomen. Han menar att följderna av att begå ett så grovt brott som personrån måste vara större. Polis Tom säger:

... 150 timmar samhällstjänst, ja det är en vanlig påföljd. Konsekvensen. Är det konsekvensen att de får 150 timmar så får de sitta nere på Citadellbadet över sommaren och gå där och spatsera lite---hade man från början dömt till ett hårdare straff, plockat väck dom här ifrån, direkt från fältet, från skolan, väck, så ger det en signal till, vi pratar nu om den här sladden(övriga gängmedlemmar), -fy för helsike nu är han väck, av den anledningen att han begick ett rån - vad har hänt med honom - jo han är i Koronivara och hugger träd.

6.3.6 Analys formell kontroll

Enligt Hirschi är *övertygelsen* och tron på våra rättsvårdande myndigheter och lagar i samhället en av de faktorer som hindrar oss från att begå brottsliga handlingar. Denna övertygelse kan variera från individ till individ (Ring, 1999). Begreppet övertygelse är kopplat till anknytning på så vis att det finns en viss tendens till att ha en lägre tilltro till lagarna när individen har svaga sociala band till föräldrarna (ibid.). Utifrån föregående redogörelse av våra informanternas svar kan vi göra en jämförelse med Hirschis teori eftersom svaren antyder att det saknas en tro på rättsystemet och de lagar som det inrymmer. Fyra poliser och två socialsekreterare menar att det saknas respekt för myndigheterna. Det kan visa sig på olika sätt, men främst genom att föräldrarna inte har något förtroende för det allvar som polisen vill förmedla vid oro för brott eller vid brottsmisstanke.

Hirschi menar i sin teori att individen inte blir laglydig för att det finns många lagar och hårda straff utan det är huruvida individen förstår varför lagen skall följas. Förstår och tror individen på lagen så finner han inte skäl att bryta den (Ring, 2001). Intervjuerna tyder på att informanternas uppfattning är att det har betydelse hur rättsystemet är uppbyggt och vilka konsekvenser brottet får. Samtliga poliser menar att påföljden är så tam att den skapar nya personrånare. Då refererar poliserna till LVU i det egna hemmet och samhällstjänst som exempel på för svaga signaler till ungdomarna. Enligt poliserna ger svaga signalerna upphov till en kedjereaktion som innebär att det påverkar andras grad av brottsbenägenhet. Påföljden står inte i proportion till brottet och följaktligen utsätts inte ungdomen för en avgörande riskbedömning. Således stämmer inte Hirschis teori i detta avseende med resultatet från våra intervjuer eftersom poliserna menar att det får betydelse vilka konsekvenser ungdomens handlande får. Hirschi menar däremot att individen bygger upp ett "samvete" genom goda kontakter i samhället som sedan blir ett hinder att följa individens naturliga strävan att tillfredsställa sig genom att till exempel begå brott (ibid.).

Enligt SOU 1993:35 där reaktionerna på brott och de åtgärder som finns för unga lagöverträdare framkom det att den påföljd som uppvisar högst återfallsrisk är vid påföljden skyddstillsyn. Statens offentliga utredning 1993:35 påvisar att återfall i brott ökar med stigande grad av ingripande från samhällets sida med undantag av påföljden fängelse (Sarnecki, 2003). Informanterna i vår undersökning anger att åtgärderna som sätts in, såsom LVU och ungdomsvård, inte får någon positiv effekt på ungdomen själv. De menar att straffen han erhåller inte kommer avskräcka/påverka honom från att begå ytterligare brott. Vi

kan således se liknelser med informanternas resonemang i vår undersökning och tidigare forskning eftersom hög grad av ingripande från samhället innebär högre återfallsrisk.

Enligt undersökningen "Delinquent networks youth co-offending" får placering av unga i tvångsvård den konsekvensen att medbrottlingsarna som inte tvångsvårdats blir mindre kriminellt aktiva. Detta resonemang överensstämmer med våra informanternas utsagor om att ett omhändertagande av en ungdom som personrånar får de konsekvenserna att den negativa påverkan på kompisarna minskar och omhändertagandet får en avskräckande effekt.

6.3.7 Gäng och kompisar

Samtliga informanter berör ungdomars gängtillhörighet och syskon som en bidragande faktor till ungdomars personrån. Det är viktigt att betona att då informanterna talar om gängtillhörighet menar de inte organiserad gängverksamhet utan begreppet gäng används om den grupp av kompisar som ungdomen rör sig i och umgås med. Merparten av informanterna menar att det är löst sammansatta gäng såtillvida att konstellationen förändras relativt fort. En av poliserna uttrycker det så här:

"...jag brukar jämföra dom med ett hockeyteam. Dom är 20 man som spelar men bara 5 man på isen och det är inte alltid samma 5 utan det beror på hur man sätter ihop kedjor och så..."

Sex av de totalt åtta informanterna anger att ungdomarna som personrånar oftast växer upp med kriminella bröder och kusiner och ofta är bröderna en del av gänget som de själva umgås i. Flera av poliserna i våra intervjuer menar att ungdomarna följer i sina bröders fotspår med anledning av att de ser att det är "lätt" att personråna och att det i många fall inte får några konsekvenser/påföljder för storebröderna.

Vidare anger två av poliserna, Mikael och Tom, att gänget blir betydelsefullt och dom tyr sig till gänget och kompisarna när föräldraförmågan brister och när föräldrarna inte längre har ett engagemang i ungdomen. När ungdomarnas styrning hemifrån är bristfällig skapar de sina egna normer och värderingar i gänget med kompisarna. Tre av poliserna, Mikael, Tom och Karin, betonar just att gängmentaliteten grundar sig på starka egna värderingar och normer. Men två av dessa uttrycker även att gängen genomsyras av en gräns/-eller normlöshet. Vad poliserna då menar är att gängen har normer, men att de inte överensstämmer med de normer som övriga i samhället har, varvid gängen kan uppfattas som normlösa eller gränslösa.

Två av poliserna, Karin och Tom, och en av socialsekreterarna Pia beskriver att personrånaren ofta besitter ledaregenskaper och fungerar mer eller mindre som ledaren i gänget. De beskriver gänget som bestående av en ledare och sedan en svans av personer som följer ledaren.

Poliserna menar att det är i gängen och bland kompisarna som förändringspotentialen finns. Det är genom att bryta gängmentaliteten och sammanhållningen som man också kan få en ungdom att bryta den kriminella banan. Båda poliserna Jonas och Karin pratar om betydelsen av att ett omhändertagande av ungdomen i vissa fall är enda utvägen. Karin menar att trots att många hjälpinsatser såsom kontaktperson sätts in så är gängets påverkan så stor att man måste bryta kontakten med gänget och de kompisarna helt för att ungdomen ska få en chans. Jonas betonar vikten av att arbeta med insatser mot den som är ledaren i gänget. Han säger så här:

... det är alltid nån som hittar på idéerna och som får för sig vad dom ska göra. När vi bara hittar honom då lägger vi allt ljus på honom. Då plockar vi bort honom därifrån. Då kan de andra kanske hitta andra kamrater och hitta på något annat och vi har sett tydliga tecken på det genom åren här, att kan vi bara plocka fram idéskaparna och få bort dom från gatan då försvinner många av de andra också.

6.3.8 Analys gäng och kompisar

Enligt Hirschis teori om sociala band hindras individer från att begå brott då det finns starka sociala band till det konventionella samhället (Ring, 2001). Vi har redan berört ”attachment to parents” som är den viktigaste delen av Hirschis begrepp ”anknytningen”. I begreppet anknytningen ingår även goda relationer till kompisar och relationer till andra vuxna i samhället.

Hirschi menar att ha kriminella föräldrar eller kriminella kompisar innebär inte att risken för ungdomen att bli brottslig ökar under förutsättning att det finns starka sociala band hos individen (Ring, 1999). De flesta informanterna i vår undersökning menar att ungdomarna lär sig av andra kriminella bröder eller andra kriminella kompisar. Vi tolkar deras svar som att de menar att kriminalitet kan vara en inlärningsprocess om bröderna är kriminella eller gängkompisarna är kriminellt belastade. Resultaten i vår undersökning tyder på att flertalet informanter anser att brott är i vis mån betingat. Vi kan inte i detta avseende dra några paralleller till Hirschis teori, vilken hävdar att brottsligt beteende hos kamrater inte har någon inverkan på individen om individen har starka sociala band till gruppen eller föräldrarna.

Utifrån intervjuerna vi genomfört har vi inga entydiga svar på huruvida om ungdomens sociala band till gruppen är starka respektive svaga.

I undersökningen "Delinquent networks youth co-offending in Stockholm" gjord av Sarnecki framkom det att gängen i stor utsträckning är löst sammansatta gäng och de begår brott i olika konstellationer under en begränsad tid. Detta överensstämmer med våra informanternas svar kring ungdomarna som personrånare. Som nämnt ovan anger våra informanter att det finns en stark gängmentalitet och stor påverkan varvid vi har tolkat det som att poliserna och socialsekreterarna menar att en faktor bakom att ungdomarna personrånar är att det är ett inlärt beteende de får från syskon eller kompisar. I Sarneckis undersökning framkom det att kriminellt beteende är till viss del inlärt såtillvida att det mellan ungdomarna i gängen sker en kunskapsöverföring. Men Sarnecki menar att det inte handlar om att äldre mer erfarna förövare lär ut till de yngre nybörjarna utan att ungdomarna med ungefär lika kriminell erfarenhet lär av varandra. Detta blir motsägelsefullt då det ställs i relation till det våra informanter angett. De har nämligen angivit att om ledaren i gänget "försvinner" bryts sammanhållningen och möjligheterna till inlärt beteende minskas. Enligt Sarnecki påverkas man inte bara av de äldre mer erfarna utan att det är en kunskapsöverföring mellan alla gängmedlemmarna. Att således "plocka bort" ledaren som våra informanter angett borde vara lösningen har enligt Sarneckis resonemang ingen effekt.

Inom strainteorin hävdar Merton att i vissa samhällen uppstår anomi vilket kan leda till strain i utsatta eller lågprivilegerade grupper (Sarnecki, 2003). I vår undersökning framkommer att gängen består i mångt och mycket av andra normer än de i samhället vedertagna. I gängen finns en hög tolerans för brottsligt beteende och acceptans för brott. De skapar sina egna gränssättningar för vad som är acceptabelt inom gruppen och värderingarna skiljer sig avsevärt från rådande lagstiftning. Enligt informanterna är det vanligt med en viss påtryckning från ledaren eller andra gängmedlemmar för att ungdomen ska utföra personrån. Informanterna uppger att i första hand är målet att få respekt i gruppen genom att begå personrån, för det tuffa eller coola handlandet medför respekt inom gruppen. När ungdomens förebilder oftast består av andra kriminella syskon eller kompisar skapas ungdomens bekräftelse eller respekt uteslutande utifrån det mod han visar genom att begå ett brott, i detta fall personrån. I detta resonemang får vår undersökning delvis stöd av anomi/strainteorin eftersom ungdomarna upplever strain och har ett mål, men målet är kanske inte accepterat av samhället som ett mål som ska uppnås oavsett medel.

6.3.9 Skola

Som nämnt tidigare under avsnitt 6.1.1 har samtliga tillfrågade angett att ungdomarna som personrånar vanligtvis har bristande skolgång med icke godkända betyg och hög frånvaro. Ungdomen har dålig erfarenhet av skolan och trivs ofta inte i skolan. Merparten av informanterna har angett att ungdomens skolgång, eller snarare bristande skolgång, kan vara en betydelsefull faktor som kan ligga bakom ungdomars personrån.

Två av poliserna, Jonas och Mikael, samt två av socialsekreterarna Anna och Pia, är av åsikten att skolan är av sådan stor betydelse och att det är genom att förändra ungdomens skolsituation som man också kan förändra brottsbenägenheten hos dessa ungdomar. Nedan följer några citat som väl beskriver just betydelsen av en god skolgång samt sambandet mellan ungdomens skolsituation och brottslighet.

Socialsekreteraren Pia:

”För att dom här personerna inte ens ska komma dit (till brottsligt beteende) så måste man ge dom en ärlig chans i skola, om man får det att funka där och det finns resurser som kan tillgodose alla ungdomars behov så tror jag att man skulle komma långt”

Socialsekreteraren Anna:

”Men jag tror att bor man i ett socioekonomiskt område men där det funkar bra i skolan och föräldrarna funkar bra finns det ingen risk (att begå brott)”

Polisen Jonas säger:

”Skolan är det viktigaste. Att dom klarar skolan dom här grabbarna...i och med att dom inte kan det här, inte kan läsa ja då skiter man i skolan. Skiter man i skolan går man inte dit. Går man inte dit drar du på stan. Ute på stan behöver du pengar, behöver du pengar begår du brott. Mycket enkelt. Lite förenklat, men så är det”.

Fyra poliser och en socialsekreterare menar att det är mycket vanligt att ungdomarna går på IV-programmet. Det är ungdomar som ofta har dåliga omdömen och bristande kunskaper. Jonas säger vidare:

”...många som går ut skolan i 9.an kan inte läsa ens, då skaffar dom respekt på annat sätt. Respekten är sak samma som att folk ska tycka dom är bra va. Ja, och det gör man inte om man inte kan läsa ens, då är man en nolla. Då tar dom till våld istället, också tror dom att rädsla är samma som respekt”

6.3.10 Analys skolan

Samtliga informanter uppger att ungdomen har en problematisk skolgång. Skolgången är alltigenom märkbart problematisk vilket framkommer i intervjuerna där det blir tydligt att många har dåliga resultat och låg trivsel i skolan. Dessa element bidrar till att ungdomen till viss del ägnar sig åt alternativ sysselsättning på dagarna.

Hirschi menar i sin teori om sociala band att en del av samhällsanknytningen består av åtaganden såsom investering i skola eller arbete som i ett längre perspektiv leder till att individen når sitt mål (Ring, 1999). Dessa investeringar är individen sedan motvillig att äventyra med brott som får konsekvenser vilket innebär att målet blir svårtillgängligt (ibid.). I vår undersökning har informanterna angett att ungdomarna som personrånar inte har en fullgod skolgång utan att den brister både kunskapsmässigt och närvaromässigt. Utifrån teorin om sociala band antyder detta på att ungdomarna har svårigheter i att skapa en god anknytning till skolan. Ungdomarna ogillar skolan och de åtaganden det innebär. De frisläpps mentalt från den anknytning som teorin om sociala band talar om som binder dem till att avstå från brottsliga handlingar.

Hirschi menar också att anknytning inte bara omfattar de sociala banden till föräldrarna utan även anknytning till lärare och kamrater (ibid.). Det har i intervjuerna inte framkommit hur nära kontakt ungdomen har till lärarna, men kan genom den skolrelaterade informationen vi erhållit påstå att kontakten med lärarna är bristfällig. Om det inte skapas goda relationer mellan lärare och elev försämras den mänskliga respekten för andra människor på samma sätt som det gör vid dåliga relationer till föräldrar och kompisar. Denna respekt är avgörande då den skapar en kontroll för att motstå kriminalitet. Så även i detta avseende finns det skäl att se samband med teorin om sociala band.

Enligt anomi/strainteorin kan samhället ses som brottsgenererande med anledning av att målen uppstår i samhället och det starka fokus som finns på livsmålen gör att sättet att nå målen får mindre betydelse (Sarnecki, 2003). Vi menar att de etablerade livsmålen i samhället vill alla nå och eftersom ungdomen misslyckas i skolan och det är svårt att då gå vidare i sin utbildning eller få ett arbete minskar chansen att nå målet. Enligt teorin leder detta till frustration och ungdomen strävar fortfarande efter att nå sitt mål men söker sig dit på illegala vägar. Informanterna menar att ungdomarna ofta går till stan istället och där hittar de på annat

och det kan öppna upp för kriminellt beteende. En polis säger att de kan inte erhålla respekt i skolan så denna respekt måste fås på annat sätt. Ungdomen söker sitt mål på illegal väg, men målet är respekt och kan bara uppfyllas i den egna kretsen inte i samhället för övrigt. Detta resonemang har också förts i analysen om gäng och kompisar som faktor och som kan ligga bakom ungdomars personrån.

7 Slutdiskussion

I uppsatsens problemformuleringen resonerade vi kring i vilket syfte ungdomarna utför personrån. Det finns ingenting utifrån polisernas och socialsekreterarnas svar i undersökningen som tyder på att syftet med att personråna skulle vara att ha kul. Det har däremot framkommit att det kortsiktiga syftet med rånet är att erhålla pengar eller föremål för att finansiera en viss livsstil. Informanterna har dock angett att det långsiktiga syftet med ungdomarnas personrån är att ungdomen vill erhålla respekt.

Poliserna och socialsekreterarna har lyft fram fem faktorer som de anser kan ligga bakom ungdomars personrån. Dessa fem faktorer är utanförskap, bristande föräldraförmåga, negativ kompispåverkan, formell kontroll och bristande skolgång. De faktorer de angivit kan ibland i definition gränsa till att ses som preventiva åtgärder för att minska brottsligt beteende och inte som faktorer bakom brottsligt beteende. Detta gäller framför allt formell kontroll som oftast i litteratur hänvisas till som preventiva åtgärder. Våra informanter har dock resonerat kring ovannämnda tema som faktorer som kan ligga bakom ungdomars personrån.

Genomgående har informanterna i vår undersökning lagt en stor fokus på ungdomarnas relation och anknytning till föräldrarna. Bristande föräldraförmåga anses av olika anledningar vara en viktig faktor bakom ungdomars personrån. Informanternas resonemang överensstämmer med de teoretiska resonemang som förs vad gäller att ungdomarna kan anses ha svaga sociala band med anledning av dålig föräldratillsyn, avsaknad av regler och normer samt att ungdomarna inte bryr sig om sina föräldrar. Informanternas resonemang överensstämmer vidare med tidigare forskning vad gäller att det finns ett starkt samband mellan ungdomars brottsbenägenhet och svag social kontroll.

Vidare menar informanterna att påverkan från kompisar och syskon i stor grad påverkar och fungerar som en faktor bakom ungdomars personrån. Informanterna anger i huvudsak att

personråna är ett inlärt beteende vilket dock inte får stöd i teorin om sociala band som menar att kamraters brottsliga beteende inte har inverkan på huruvida ungdomen tar till samma beteende så länge ungdomen har starka sociala band. Eftersom det i vår undersökning inte framkommit om ungdomarna som personrånar har starka eller svaga sociala band till kamraterna kan vi inte dra några ytterligare slutsatser kring detta. Vidare visar tidigare forskning att kriminellt beteende i gäng till viss del är inlärt. Detta får delvis stöd i vår undersökning eftersom informanterna menar att ungdomar som personrånar påverkas av ledaren i gänget, men inte nödvändigtvis av andra gängmedlemmar.

En tredje faktor som informanterna angav var det sociala utanförskapet som många av ungdomarna befinner sig i. Utanförskapet innebär utifrån anomi/strainteorin att dessa ungdomar inte har förutsättningarna att nå upp till de i samhället uppsatta livsmålen grundade på medelklassens värderingar varvid de söker andra vägar att nå sitt mål. Genom att ta till ”innovativa” lösningar, såsom personrån, finner ungdomen ett sätt att uppnå livsmålen. Informanternas resonemang kring utanförskapet får stöd i teorin om sociala band eftersom informanterna uppger att ungdomarna saknar samhällsanknytning och har svårt att identifiera sig med sina offer.

Informanterna menar att den formella kontrollen och då framför allt lagarnas omfattning och hur dessa tas emot av ungdomarna som personrånar och deras familjer är en betydelsefull faktor bakom ungdomars personrån. Informanternas resonemang kring påföljdssystemet och att högre straff skulle minska mängden presumtiva personrånare stämmer inte överens med Hirschis teori då denna menar att hårdare straff inte inverkar utan snarare i vilken grad ungdomen byggt upp ett samvete. Däremot sammanfaller informanternas åsikter kring att det saknas en tro på rättssystemet och våra lagar och normer med Hirschis resonemang om detsamma.

Den slutliga faktorn som informanterna redogör för och som kan ligga bakom personrån är ungdomarnas skolgång. Informanterna har angett att ungdomarna som personrånar inte har en fullgod skolgång då det brister både kunskapsmässigt och närvaromässigt. Enligt de teoretiska resonemangen har ungdomarna svaga sociala band, svag anknytning, till lärare och kamrater i skolan. Då de har svaga sociala band i detta hänseende har ungdomen svårt med åtaganden såsom investering i skola vilket leder till att större brottsbenägenhet.

I analysen diskuterades huruvida respekt kan anses vara ett accepterat livsmål i samhället. Enligt anomi/strainteorin har vissa samhällen en hög fokus på strävan efter ekonomiska mål

och i dessa har frågan hur och med vilka medel man når dit en underordnad betydelse. Vi menar att det slutliga och ultimata målet med att nå upp till livsmålen är respekten. Det är inte att nå målet i sig som är det viktiga. Olika samhällen har olika värderingar för vad som är accepterat livsmål. I Sverige är måttstocken för god levnadsstandard ett bra boende (helst villa eller radhus), en relativt ny bil, en dator (helst fler) och en storbilds-tv i varje hem. Vi är medvetna om att vi i exemplet generaliserar men vi menar att det är exempel på livsmål som i vårt land är accepterade och som grundar sig på samhällets värderingar för vad medelklassens livsmål bör vara. Vi menar att det inte är den där nya bilen eller storbildteven som är livsmålet i sig. Vi menar snarare att det är den respekt det medför att kunna leva enligt medelklassvärderingarna som är det betydelsefulla. Vi är av åsikten att eftersom ungdomarna som personrånar inte har medlen eller förutsättningarna för att nå upp till livsmålen vi strävar efter i vårt land kommer de inte heller att uppnå den respekt de önskar. Vi hade tyckt det var intressant att vidare undersöka vilka livsmål ungdomar som personrånar strävar efter att uppnå. Är det samhällets medelklassmål och vilka är i så fall dessa? Och vilka mål anses accepterade att sträva efter?

Vi fann det anmärkningsvärt att så stort antal av informanterna betonar att bristande språkkunskaper hos föräldrarna har en sådan stor inverkan i familjerna. De menar att föräldrarna sätter sig i en beroendeställning i förhållande till ungdomen och att den sociala kontrollen föräldrarna har över barnet då brister. Konsekvensen blir att ungdomens respekt för föräldern minskar och rollerna i familjen blir omvända. Vi finner det intressant att informanterna inte har betonat andra faktorer som anledning till varför föräldern förlorar respekt och därmed kontroll hos ungdomen. Faktorer såsom familjens ekonomiska situation, att föräldrarna ofta är arbetslösa och i övrigt står utanför i samhället har inte ansetts ha så stor betydelse för ungdomarnas bristande respekt för föräldrarna. Kan man då hårdra detta resonemang och mena att lösningen till bättre social kontroll och sociala band är bättre kunskaper i svenska språket?

Vi valde att belysa empirin utifrån teorin om sociala band och anomi/strainteorin med anledning av att vi ansåg dessa två kriminologiska teorier belysa uppsatsens syfte utifrån två skilda perspektiv. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de faktorer informanterna angivit ligger bakom ungdomars personrån och i vilket syfte dessa utförs i mångt och mycket får stöd både i de teoretiska resonemang som förts samt i tidigare forskning. Informanterna har tydligt angett att ungdomarnas anknytning till föräldrarna är en betydelsefull faktor bakom ungdomars personrån. Vi hade tyckt det var intressant att undersöka vidare vilken anknytning

ungdomen har till sina kamrater. Som nämnt ovan i analysen har ungdomen trots umgänge med kriminella kamrater en lägre brottsbenägenhet vid goda sociala band till sina kamrater.

8 Litteraturförteckning

Brottsförebyggande Rådet (2000). ”Ungdomar som rånar ungdomar”, Brottsförebyggande officiella hemsida

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=00033030953.pdf&url=/dynamaster/file_archive/050126/663d0ce7dcec57dd32bde2798fb0084d/00033030953.pdf (2009-03-23)

Brottsförebyggande Rådet (2008). ”Brottsutvecklingen i Sverige till 2007”,

Brottsförebyggande rådets officiella hemsida

<http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action=question_show&id=478&category_id=0> (2009-03-23).

Brottsförebyggande Rådet (2009). ”NTU 2008. Om utsatthet, trygghet och förtroende”

(Rapport 2009:2), Brottsförebyggande rådets officiella hemsida

<http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=2009_02_NTU_2008.pdf&url=/dynamaster/file_archive/090226/f68506f843dd23f6cb81c674cce2522b/2009%255f02%255fNTU%255f2008.pdf> (2009-03-23).

Brottsförebyggande Rådet (2009). ”Anmälda brott”, Brottsförebyggande rådets officiella hemsida

<http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Anm%E41da%20brott&url=/dynamaster/file_archive/060824/948babcd6679f37b400e83cf98744644/2anmalda%2520brott.pdf>

(2009-03-23).

Centrum stadsdelsförvaltning (2008) *Socialsekreterare på rånkommisionen/Ungdomsroteln. Slutrapport 1 juni 2006 -31 maj 2008*. Malmö stad

Cullen, Francis T (2006) *Criminological Theory – Past to Present*. Oxford University Press, Inc.

Giddens, Anthony (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Göteborgsposten (2009) ” Offret bands och bilen brändes”, Göteborgsposten officiella

hemsida < <http://www.gp.se/gp/road/Classic/shared/printArticle.jsp?d=857&a=480929>> (2009-03-14).

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Insider (2006). Rosengård. TV3. (2006-04-27)

Jacobs, Bruce & Wright, Richard (2004) ”Stick-up, street culture, and offender motivation”. I Mark Pograbin, (red.): *A view of the offenders world about criminals*. Thousand oaks, California; sage publications.

Kalman, Hildur (2006) ” Kunskap och samhälle”. I Björn Blom, Stefan Morén & Lennart Nygren (red.): *Kunskap i socialt arbete. Om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur och kultur.

Levin, Claes (2008) ”Att undersöka det sociala – några ingångar ”. I Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson, (red.) : *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lilly, Robert J & Cullen, Francis T & Ball, Richard A (2002) *Criminological Theory – Context and Consequences*. Sage Publications, Inc.

May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Norstedts Plus Ordbok + Uppslagsbok (1997). Språkdata och Norstedts Förlag AB.

Paternoster, Raymond & Bachman, Ronet (2001) *Explaining criminals and crime- Essays in contemporary criminological theory*. Los Angeles, California: Roxbury Publishing Company.

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Ring, Jonas (2001) ”Sambandet mellan riskfaktorer och brott”. I Felipe Estrada & Janne Flyghed, (red.): *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Ring, Jonas (1999) *Hem och skola, kamrater och brott*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.

Sarnecki, Jerzy (2001) *Delinquent networks: Youth co-offending in Stockholm*. Cambridge: Cambridge university press.

Sarnecki, Jerzy (2003) *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

SOU 1993:35 Reaktion mot ungdomsbrott. Betänkande av Ungdomsbrottskommittén del A.
Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förlag.

Språkrådet (2009), Språkrådets officiella hemsida. <<http://lexin2.nada.kth.se/cgi-bin/sve-eng>>
(2009-04-28)

Tham, Henrik & von Hofer, Hanns (2005) ”Stöld i Sverige 1831-2002”. I Ted Goldberg,
(red): *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur